

Dunaakadémia

A Dunaújvárosi Egyetem online folyóirata 2023. XI. évfolyam IV. szám

Műszaki-, Informatikai és Társadalomtudományok

VARSA NYI GÁBOR
A felnőtt korosztály tánc iránti
motivációi 1. rész

**IHÁSZ LEANDRÓ-KESZI-SZEREM-
LEI ÁNDREA**
Az MKB Bank Nyrt. értékének
meghatározása különböző vállalatértékelési módszereken keresztül 1. rész

OLÁH CSENGE-KOVÁCS SZILVIA
A Z-generáció megítélése a magyarországi rejtett gazdaságról
2022-ben 1. rész

Dunakavics

A Dunaújvárosi Egyetem online folyóirata 2023. XI. évfolyam IV. szám

Műszaki-, Informatikai és Társadalomtudományok

MEGJELENIK ÉVENTE 12 ALKALOMMAL

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

András István, Bacsa-Bán Anetta, Balázs László,
Nagy Bálint, Németh István, Pázmán Judit, Rajcsányi-Molnár Mónika.

Felelős szerkesztő Németh István
Tördelés Duma Attila

Szerkesztőség és a kiadó címe 2400 Dunaújváros, Táncsics M. u. 1/a.

Kiadja DUE Press, a Dunaújvárosi Egyetem kiadója
Felelős kiadó Dr. habil András István, rektor

<http://dunakavics.uniduna.hu/>

ISSN 2064-5007

Tartalom

VARSÁNYI GÁBOR

A felnőtt korosztály tánc iránti motivációi 1. rész

5

IHÁSZ LEANDRÓ-KESZI-SZEREMLEI ANDREA

*Az MKB Bank Nyrt. értékének meghatározása különböző vállalat-
értékelési módszereken keresztül 1. rész*

35

OLÁH CSENGE-KOVÁCS SZILVIA

*A Z-generáció megítélése a magyarországi rejtett
gazdaságról 2022-ben 1. rész*

59

Galéria

(Sóti István fotói)

78

A felnőtt korosztály tánc iránti motivációi

Pedagógiai kutatás

1. rész

Összefoglalás: Kutatásom célja a felnőtt korosztály tánc, mint tevékenység és tánctanfolyam elkezdése iránti motivációinak feltérképezése volt. A motivációk megértésétől a tánciskolám sikerességének és versenyképességének növelését várom. Ha pontosabban ismerem a motivációkat, az igényeknek megfelelőbb, magasabb színvonalú oktatást nyújthatok, és eredményesebb hirdető is lehetek. A kutatás hipotézisei a saját tapasztalataimra épültek. A mintaválasztás a Salsa Con Timba Tánciskola aktuális tanulói voltak. A felmérés pillanatában a megkérdezettek fele tekinthető kezdőnek, akik csak pár órán vannak túl, a többiek pár hónap és pár év közötti tapasztalattal bírtak. A felmérés nyomtatott kérdőív segítségével történt a tánciskola keddi és csütörtöki óráin résztvevő tanulókkal október második és harmadik hetében. A következő motivációkat vizsgáltam meg összességében, nemek szerint, és párban vagy egyedül érkezés estén: kikapcsolódás, ismerkedés, fejlődés, tanulás, szórakozás, közösséghez tartozás, mozgás, új hobbi, önkifejezés, egészség. A kulturális meghatározottság miatt a szexi nőies/férfias mozgás és a vezethetőség/vezetőképesség iránti motivációkat is vizsgáltam és hirdetésre, tanítványok toborzására vonatkozó kérdéseket tettem fel, a nem és párban vagy egyedül érkezés megállapítása után. A teljes kutatási anyagot, hipotéziseket, kérdőívet, leíró és matematikai statisztikákat és eredmények a kutatásban megtalálhatóak.

Kulcsszavak: Tánc, motiváció, kutatás.

Abstract: The aim of my research was to map the motivations of adults to start dance as an activity and dance course. From understanding the motivations, I expect to increase the success and competitiveness of my dance school. If I know my motivations more accurately, I can provide a higher quality education that meets the students' needs and become a more effective advertiser. The hypotheses of the research were based on my own experience. The

* *Dunaiújvárosi Egyetem,*
MA Mérnökinformaticus,
Mérnökstanár
Email: varsanyi.gabor.
salsacontimba@gmail.com

sample selection was current students at the Salsa Con Timba Dance School. At the time of the survey, half of the respondents were considered beginners who were only a few hours past, the rest had between a few months and a few years of experience. The survey was conducted using a printed questionnaire with students attending Tuesday and Thursday classes at the dance school in the second and third weeks of October. I examined the following motivations as a whole, by gender, and when arriving in pairs or alone: recreation, getting to know each other, developing, learning, having fun, belonging to a community, moving, a new hobby, self-expression, health. Due to the cultural specificity, I also examined the motivations for sexy feminine / masculine movement and driveability / leadership and asked questions about advertising and recruiting students after establishing gender and couple or single arrival. The full research material, hypotheses, questionnaire, descriptive and mathematical statistics and results can be found in the research.

Keywords: Dance, motivation, research.

Kutatás célja

A felnőtt korosztály tánc, mint tevékenység és tánctanfolyam elkezdése iránti motivációinak feltérképezése. 2005 óta foglalkozom salsatánc-oktatással, 2006-tól a saját tánciskolámban. A motivációk megértésétől a tánciskolám sikerességének és versenyképességének növelését várom. Ha pontosabban ismerem a motivációkat, az igényeknek megfelelőbb, magasabb színvonalú oktatást nyújthatok, és eredményesebb hirdető lehetek ebben a nagyon divatos, de nagyon erős konkurenciájú műfajban. Megerősíthetem, vagy szükség esetén megváltoztathatom tanítási és hirdetési szokásaimat. A kutatás elsősorban a tánctanfolyam elkezdéséhez szükséges motivációkat vizsgálja.

Kutatás körülményei

A hipotézisek a saját tapasztalataimra épültek. A mintaválasztás a Salsa Con Timba Tánciskola aktuális tanulói. A felmérés pillanatában a megkérdezettek fele tekinthető kezdőnek, akik csak pár órán vannak túl, a többiek pár hónap és pár év közötti tapasztalattal bírnak. A kérdések a tánc elkezdésének motivációira irányultak. A Salsa Con Timba Tánciskolában tanítok és én üzemeltetem, ez indokolta a mintaválasztást. A felmérés nyomtatott kérdőív segítségével történt a tánciskola keddi és csütörtöki óráin résztvevő tanulókkal, a korábban érkezők az óra előtt, a többiek az órák után töltötték ki. 51 kérdőív került kitöltésre, amiből 50 volt értékelhető.

A kérdőív kitöltése teljesen anonim volt, személyes adatokat, amiből a kitöltő személye megállapítható lenne, nem tartalmaz.

Miért akarunk táncolni?

Alapvetően három fő motiváció miatt kezdhettünk el táncolni. Az, hogy melyik volt a kiinduló ok, abban versengő elméleteket lehet találni. Az okok: az ellentétes nemű személyekkel az összekapcsolódás, a közösséggel összekapcsolódás és védekezés. Híres kubai táncprofesszorok Alberto Valdez, Madeline Rodriguez szerint a yucca volt az első tánc, ami egy férfi-női együttmozgás, játékos együttműködés. A „Van rá magyarázat” című tévéműsor Táncörület epizódja szerint, az ember, mint állatfaj elég gyenge, nem túl gyors, nem nagyon erősek, a bőrünk pedig puha. Egy ragadozó szerint megfelelő zsákmánynak tűnünk. Evolúciós elméletük szerint volt egy cselünk. Egymás mellett állva és egyszerre mozogva sokkal nagyobb állatnak tűntünk és meg tudtuk félemlíteni a ragadozókat. Vagyis elképzelhető, hogy a túlélés érdekében kezdtünk először szinkronban mozogni. A génjeinkben van. Ha két ember ül a hintaszékben egymás mellett, önkéntelenül összehangolják mozgásukat. Amikor szinkronban vagyunk, mozgunk, endorfinlöketet küld a testünk. Ha nem is tudhatjuk biztosan, hogy mi volt a legelső motivációnk, a legfontosabbak az ellenség megfélemlítése, az isteneink iránti hódolat, öröm, bánat vagy összetartozásunk kifejezésére és az ellentétes nemű egyeddel való összehangolódás, összekapcsolódás voltak.

Szakirodalom

Magyar nyelven egyetlen hasonló kutatást találtam. Saját kutatásomhoz hasonlóan a tánctanulási motivációkat kutatja, de célcsoportja nem a hobbista felnőttek, hanem a profi táncosok, akik a gyerekkoruktól táncolnak. A kutatás címe: *A tánctanulás motivációs rendszerének vázlatja*, szerzője Mikonya György. Interjúkkal vizsgálja 40 táncos pályafutását, motivációját. Sajnos a mintavétel a divattáncokkal foglalkozókra korlátozódik, így számos más táncművészeti műfaj kimaradt ebből a kutatásból. A vizsgálat nem a kezdeti belépési pontra koncentrál, hanem a tánctanulási motivációt a teljes életút alatt figyeli, de szintén a tánc motivációit vizsgálja, mint jelen tanulmány. A sikerhez az út sok esetben, nehézségeken, kudarcokon és balszerencsén keresztül vezet. Nagyon meghatározó a szereplési vágy, a családon belüli minta vagy elvárás, a tehetség felismerése, a tánctanárok hatása és személyisége. A táncosok nagy része nem csak a táncolásból él, sokan polgári foglalkozással és végzettséggel, de a legtöbben valamilyen formában tánctanárok mellette.

Ez a kutatás a következő motivációkat állapította meg, amelyek kapcsolódnak az életút adott szakaszaihoz:

Csomópontok	Motiváló tényezők
Kezdés.	Családi hagyomány, otthoni produkció.
Intézményi hatások: óvoda, általános iskola, középiskola.	Tornatanárok szerepe; iskolai ünnepek, mint szereplési lehetőség.
Tevékenység egyesületben, klubban, stúdióban	Szép ruhák, fellépések, technikai feltételek, évszázad gálák, jó közösség, társak.
Versenyzés.	A siker húzóereje.
Utazások, turné.	Világot lát, külföldi tapasztalatok, anyagi elismertség.
Hivatásos táncos és tánctanár.	Az átmenet lehetősége, saját tánciskola, közvetlenül megtapasztalja az eredményt, középpontban van (tőle kéri a műsort) – nélkülözhetetlen.

A táncosok nem csak a táncnak és a táncból élnek, többen a táncolás mellett más tevékenységet is végeznek. A legtöbb táncos már fiatal korában instruktorként, aszisztensként megismerkedik a táncoktatás örömeivel, ebben teljesedik ki ez a gyerekkorban elindult karrier. Nagy a vonzerő a saját tánciskola alapítására.

Egy másik kutatásra véletlenül akadtam szinte a saját kutatásom befejezésekor. A kutatás előtt csak olyan kutatásokat találtam ebben a témában, ami felnőtt táncoktatással és táncművelés egészségre gyakorolt hatásaival foglalkozott. A kutatásokat olvasgatva szembesültem, hogy a közösségben végzett táncolásnak elképesztően pozitív hatása van, mind a szellemi, mind a fizikai egészségi állapotra (Gounter Kreutz, Stephen Clift, Stephan Bongard, 2009).

Az ELTE klinikai pszichológia és függőségek tanszéke és a Nottingham Trent University közös kutatása a „Why Do You Dance? Development of the Dance Motivation Inventory (DMI)”. Szerzők: Aniko Maraz, Orsolya Király, Róbert Urbán, Mark D. Griffith, Zsolt Demetrovics, Janet Anne Seeley. A kutatás a rendszeresen legalább hetente egyszer táncolókat motivációját kutatta. Jelen kutatás a kezdeti motivációt méri fel, amiért valaki elkezd táncolni. A Why Do You Dance-kutatás célja volt, hogy feltérképezze a rekreációs táncok motivációit, és hogy új pszichometriás eszközt fejlesszen a táncmotivációkhoz.

A kérdőívet a Latinfo.hu közösségi oldalon 447 salsa és társas táncos töltötte ki (68%-a nő, átlagéletkor 32,8 év). 8 motivációs faktort azonosítottak faktoranalízissel. Fitnessz (Fitness), hangulatjavítás (Mood Enhancement), Intimitás (Intimacy), közösséghez tartozás (Socialising), önkívület (Trance), tudásszint (Mastery), önbizalom (Self-confidence) és kikapcsolódás (Escapism). A hangulatjavulás volt a legerősebb motivációs faktor, mind a férfiak, mind a nők részéről, bár a motívumok nemenként eltérőek voltak.

A táncintenzitást, hogy ki hányszor táncol egy héten a következő három motivációs faktor determinálja: hangulatjavítás, közösség és kikapcsolódás. Ez a három motivációs faktor a szerencsejátéknál, alkoholfogyasztásnál, sportnál és játéknál is. A legerősebb faktorok a hangulatjavítás, az önbizalom és a kikapcsolódás voltak. A nők erősebben motiváltak a fitnessz, hangulatjavítás, önkívület, önbizalom és a kikapcsolódás miatt, mint a férfiak. A férfiaknak az intimitás volt az erősebb motivátor. Közösség vagy tudás tekintetében nem volt jelentős eltérés. Az önkifejezés nem jelent meg ebben a kutatásban. Profi táncosokra vonatkozó kutatásokkal összehasonlítva megjegyezte, hogy a hangulatjavítás, önbizalom, önkívület és kikapcsolódás, csak a rekreációs táncosoknál jelenik meg, a profiknál nem. A legerősebb motiváció a hangulatjavítás, ahogy a rekreációs sportokban is. A táncnak nagyon erős hangulatjavító és stresszoldó hatása van. Minden olyan programnak, amelynek célja az emberek megtáncoltatása, hangulatjavításra és önbizalom növelésre kell koncentrálnia. Az erős jártasság és a kikapcsolódás a legfőbb motivációk, ez a táncban is jelentkezik, későbbi kutatási témának javasolja a táncfüggőséget. Hogy hányszor táncol valaki egy héten, az intimitás, közösséghez tartozás és tudásszinthez tartozó motivációk határozzák meg.

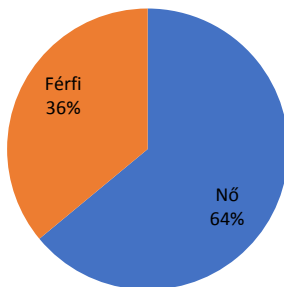
Hipotézisek

- A tánc, mint tevékenység iránti motiváció, eltérést mutat a nemek között.
- Az egyedül résztvevő nők motivációja mögött személyiségfejlesztési motívumok, az egyedül résztvevő férfiaknál inkább társkeresési motívumok dominálnak.
- A kulturális meghatározottság miatt Magyarországon a tánc többségében nőies hobbi.
- A tánc, abban az esetben is inkább női választás, ha párként vesznek részt a tevékenységben.

Általános leíró statisztikák

A kutatási kérdőívet 50 fő töltötte ki, ebből 32 nő és 18 férfi.

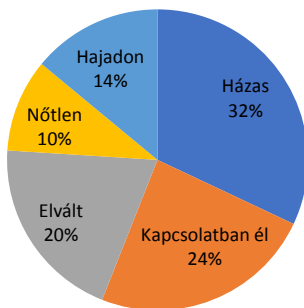
Nemek aránya

Szinte általános – kevés időszakot leszámítva –, hogy a tánciskola tanulói között több a nő, mint a férfi. Mivel mi állandó párcserével dolgozunk, így ezt a problémát át tudjuk hidalni. Ez egyébként a tánctudás fejlődésének is nagyon kedvez, azok a párok, akik ragaszkodnak hozzá, hogy csak egymással táncoljanak, nagyon lemaradnak a csoport tudásszintjéhez képest.

A kapcsolati státuszt tekintve 16 házas, 12 kapcsolatban él, 10 elvált, 5 nőtlen, 7 hajadon.

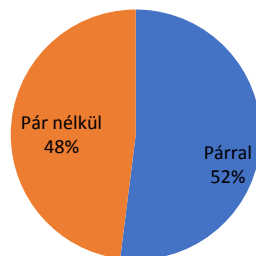
Kapcsolati státusz

Párral 26-an, pár nélkül 24-en érkeztek.

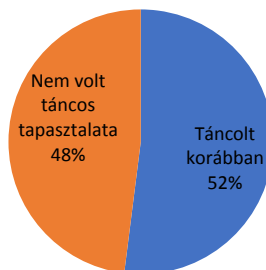
Párral/Pár nélkül

Meglepően kiegyenlítették az arányok. A nagyon haladó csoportokban már egyáltalán nem szoktak párok lenni, elképzelhető, hogy ahhoz a szinthez, már csak az egyedüli részvételben rejlő motivációk segítenek eljutni. Közel azonos számban vannak a párban és a pár nélkül érkezők, és egy kicsit többen a kapcsolatban élők, mint az egyedülállók. 4 fő pár nélkül érkezett hölgy jött barátokkal.

26-an már táncoltak korábban is, 24-en semmilyen korábbi táncos tapasztalattal nem rendelkeztek.

Táncos tapasztalat

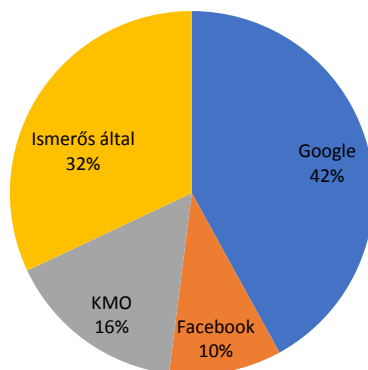
Nagyon magasnak érzem a táncos tapasztalattal rendelkezők arányát. Felmerült bennem, hogy esetleg a Covid-helyzet is változtatja a táncos tapasztalati arányokat, mert akik korábban már táncoltak, azok jobban hozzászoktak a közösségi élethez, jobban immunizáltak, kevésbé befolyásolja őket bármilyen járványhelyzet.

Viszont azok, akik nem táncoltak még, jelen helyzetben elbizonytalanodhattak, és a tánctanulások megkezdését számukra biztonságosabbnak vélt időpontra halaszthatták. Egy későbbi időpontban egy új kutatás keretében érdemes lenne ennek újbóli vizsgálata.

Foglalkozásukat tekintve hárman írták, hogy alkalmazottak és ketten, hogy vállalkozók, de ezt leszámítva, csak marketingeseknél és programozóknál volt még ismétlődés. Elmondható, hogy szinte mindenki különböző állással rendelkezik.

A tánciskolát 22 fő a google, 14 fő ismerős által, 9 fő a KMO (Kispesti Művelődési ház, ahol a termeket bérelem) által, 5 fő a Facebook által került az iskolába.

Bekerülés százalékos megoszlása

Az ábrán egyértelműen látszik, hogy a google hozta a legtöbb embert. Meg kell jegyezni, hogy a hirdetési költségek legnagyobb részét is a google-ra fordítom. Az eddigi tapasztalatom alapján talán ott a legnagyobb a megtérülési arány, mert ott az találkozik a hirdetéssel, aki bármilyen kulcsszóval, de táncanfolyamot keres. Nagyon hasznos információ, hogy mennyien vannak ott ismerős ajánlásra, ennek aránya sokkal magasabb volt, mint gondoltam.

A kutatás összefüggései

HIPOTÉZIS VIZSGÁLAT

A tánc, mint tevékenység iránti motiváció, eltérést mutat a nemek között.

A nullhipotézis: A tánc, mint tevékenység iránti motiváció nem mutat eltérést a nemek között.

Motivációs vizsgálatok

1. AZ ÖNKIFEJEZÉS–MOTIVÁCIÓ ELTÉRÉSE NEMEK SZERINT

csoportosító változó: nem

Google: 42%

Facebook: 10%

KMO: 16%

Ismerős által: 32%

Bekerülés százalékos megoszlása

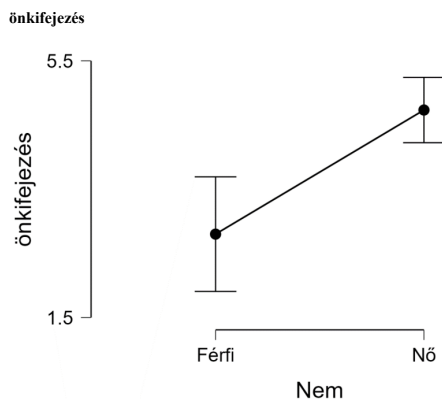
függőváltozó: önkifejezés

A számításokat SPSS- és Jasp-programokkal végeztem.

Leíró statisztikák:

15 férfit és 30 nőt vizsgálunk, összesen 45 főt. Az önkifejezés átlaga férfiaknál 2.8, nőknél 4.733, a szórás férfiaknál 1.612, nőknél 1.363:

Group Descriptives					
	Group	N	Mean	SD	SE
önkifejezés	Férfi	15	2.800	1.612	0.416
	Nő	30	4.733	1.363	0.249

Független csoportok összehasonlítása

Lépések:

1. lépés: normalitás vizsgálata nemek szerint

SPSS-ben futtatva a Kolmogorov–Smirnov-tesztet, a férfi csoportban az önkifejezés eloszlása nem különbözik szignifikánsan a normális eloszlástól: $p=0.183$, ($p>0.05$)

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		önkifejezés
N		15
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	2,80
	Std. Deviation	1,612
Most Extreme Differences	Absolute	,184
	Positive	,184
	Negative	-,132
Test Statistic		,184
Asymp. Sig. (2-tailed)		,183 ^d

a. Nem = Férfi

b. Test distribution is Normal.

c. Calculated from data.

d. Lilliefors Significance Correction.

A női csoportban az önkifejezés eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p < 0.001$:

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		önkifejezés
N		30
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	4,73
	Std. Deviation	1,363
Most Extreme Differences	Absolute	,224
	Positive	,176
	Negative	-,224
Test Statistic		,224
Asymp. Sig. (2-tailed)		,001 ^d

- a. Nem = Nő
- b. Test distribution is Normal.
- c. Calculated from data.
- d. Lilliefors Significance Correction.

2. lépés: szóráshomogenitás vizsgálata

A Levene-teszt szerint a szóráshomogenitás nem sérül szignifikánsan: $p = 0.572$ ($p > 0.05$)

Test of Equality of Variances (Levene's)

	F	df	p
önkifejezés	0.324	1	0.572

3. lépés: mivel a normalitás sérült, de a szóráshomogenitás nem, ezért a Mann–Whitney-próbát alkalmazom (Takács, 2016)

A Mann–Whitney-próba szerint szignifikáns az eltérés az önkifejezésben a férfi és nő csoport között ($p < 0.001$), mely szakmailag közepes mértékű eltérést jelent (rank biszeriális korreláció = -0.627). Ezek alapján és az átlagok összehasonlítása alapján elmondható, hogy a nők önkifejezés motivációja szignifikánsan és közepes mértékben nagyobb, mint a férfiak önkifejezés motivációja.

Independent Samples T-Test					
	Test	Statistic	df	p	Effect Size
önkifejezés	Student	-4.220	43.000	< .001	-1.334
	Welch	-3.986	24.292	< .001	-1.295
	Mann-Whitney	84.000		< .001	-0.627

Note. For the Student t-test and Welch t-test, effect size is given by Cohen's d. For the Mann–Whitney test, effect size is given by the rank biserial correlation.

2. Az ismerkedés-motiváció eltérése nemek szerint

csoportosító változó: nem

függőváltozó: ismerkedés

A számításokat SPSS- és Jasp-programokkal végeztem.

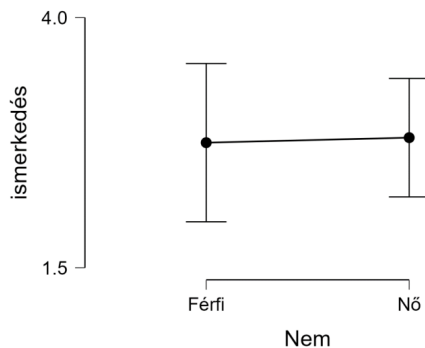
Leíró statisztikák:

16 férfit és 30 nőt vizsgálunk, összesen 46 főt. Az önkifejezés átlaga férfiaknál 2.75, nőknél 2.8, a szórás férfiaknál 1.483, nőknél 1.584:

Group Descriptives					
	Group	N	Mean	SD	SE
ismerkedés	Férfi	16	2.750	1.483	0.371
	Nő	30	2.800	1.584	0.289

Descriptives Plots

ismerkedés

Független csoportok összehasonlítása

LÉPÉSEK:

1. lépés: normalitás vizsgálata nemek szerint

SPSS-ben futtatva a Kolmogorov–Szmirnov-tesztet, a férfi csoportban az ismerkedés eloszlása nem különbözik szignifikánsan a normális eloszlástól: $p=0.112$, ($p>0.05$)

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		ismerkedés
N		16
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	2,75
	Std. Deviation	1,483
Most Extreme Differences	Absolute	,193
	Positive	,193
	Negative	-,123
Test Statistic		,193
Asymp. Sig. (2-tailed)		,112 ^d

a. Nem = Férfi

b. Test distribution is Normal.

c. Calculated from data.

d. Lilliefors Significance Correction.

A női csoportban az ismerkedés eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p=0.006$ ($p<0.05$):

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		ismerkedés
N		30
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	2,80
	Std. Deviation	1,584
Most Extreme Differences	Absolute	,193
	Positive	,193
	Negative	-,142
Test Statistic		,193
Asymp. Sig. (2-tailed)		,006 ^d

- a. Nem = Nő
- b. Test distribution is Normal.
- c. Calculated from data.
- d. Lilliefors Significance Correction.

2. lépés: szóráshomogenitás vizsgálata

A Levene-teszt szerint a szóráshomogenitás nem sérül szignifikánsan: $p=0.735$ ($p>0.05$)

Test of Equality of Variances (Levene's)

	F	df	p
ismerkedés	0.116	1	0.735

3. lépés: mivel a normalitás sérült, de a szóráshomogenitás nem, ezért a Mann-Whitney-próbát alkalmazom
A Mann-Whitney próba szerint nincs szignifikáns eltérés az ismerkedésben a férfi és nő csoport között ($p=1.000$).

Independent Samples T-Test

	Test	Statistic	df	p	Effect Size
ismerkedés	Student	-0.104	44.000	0.918	-0.032
	Welch	-0.106	32.573	0.916	-0.033
	Mann-Whitney	240.000		1.000	0.000

Note. For the Student t-test and Welch t-test, effect size is given by Cohen's d. For the Mann-Whitney test, effect size is given by the rank biserial correlation.

A kikapcsolódás-motiváció eltérése nemek szerint

csoportosító változó: nem

függőváltozó: kikapcsolódás

A számításokat SPSS- és Jasp-programokkal végeztem.

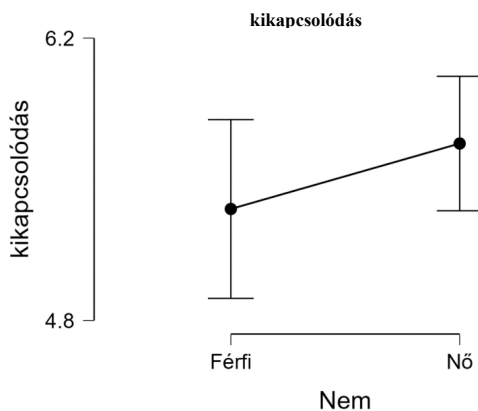
Leíró statisztikák:

17 férfit és 31 nőt vizsgálunk, összesen 48 főt. A kikapcsolódás átlaga férfiaknál 5.353, nőknél 5.677, a szórás férfiaknál 0.862, nőknél 0.909:

Group Descriptives

	Group	N	Mean	SD	SE
kikapcsolódás	Férfi	17	5.353	0.862	0.209
	Nő	31	5.677	0.909	0.163

Descriptives Plots

Független csoportok összehasonlítása

Lépések:

1. lépés: normalitás vizsgálata nemek szerint

SPSS-ben futtatva a Kolmogorov–Smirnov-tesztet, a férfi csoportban a kikapcsolódás eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p < 0.001$)

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		kikapcsolódás
N		17
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	5,35
	Std. Deviation	,862
Most Extreme Differences	Absolute	,303
	Positive	,226
	Negative	-,303
Test Statistic		,303
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000 ^d

a. Nem = Férfi

b. Test distribution is Normal.

c. Calculated from data.

d. Lilliefors Significance Correction.

A női csoportban a kikapcsolódás eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p < 0.001$.

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testa kikapcsolódás

N		31
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	5,68
	Std. Deviation	,909
Most Extreme Differences	Absolute	,477
	Positive	,361
	Negative	-,477
Test Statistic		,477
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000 ^d

- a. Nem = Nő
- b. Test distribution is Normal.
- c. Calculated from data.
- d. Lilliefors Significance Correction.

2. lépés: szóráshomogenitás vizsgálata

A Levene-teszt szerint a szóráshomogenitás nem sérül szignifikánsan: $p=0.468$ ($p>0.05$)

Test of Equality of Variances (Levene's)

	F	df	p
kikapcsolódás	0.534	1	0.468

3. lépés: mivel a normalitás sérült, de a szóráshomogenitás nem, ezért a Mann–Whitney-próbát alkalmazom

A Mann–Whitney-próba szerint a kikapcsolódás-motiváció a férfi és nő csoport között szignifikáns: $p=0.034$ ($p<0.05$). Az eltérés szakmailag kis mértékű (rank biserialis korreláció = -0.292). Mindez és az átlagok összehasonlítása alapján elmondható, hogy nők kikapcsolódás-motivációja szignifikánsan és kis mértékben nagyobb, mint a férfiak kikapcsolódás-motivációja.

Independent Samples T-Test

	Test	Statistic	df	p	Effect Size
kikapcsolódás	Student	-1.204	46.000	0.235	-0.363
	Welch	-1.224	34.601	0.229	-0.366
	Mann-Whitney	186.500		0.034	-0.292

Note. For the Student t-test and Welch t-test, effect size is given by Cohen's d. For the Mann–Whitney test, effect size is given by the rank biserial correlation.

4. Az szórakozás motiváció eltérése nemek szerint

csoportosító változó: nem

függőváltozó: szórakozás

A számításokat SPSS- és Jasp-programokkal végeztem.

Leíró statisztikák:

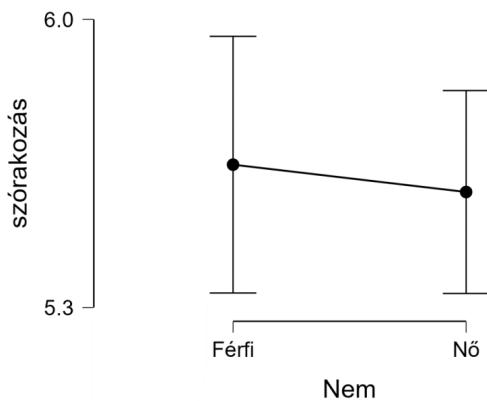
17 férfit és 31 nőt vizsgálunk, összesen 48 főt. Az önkifejezés átlaga férfiaknál 5.647, nőknél 5.581, a szórás férfiaknál 0.606, nőknél 0.672:

Group Descriptives

	Group	N	Mean	SD	SE
szórakozás	Férfi	17	5.647	0.606	0.147
	Nő	31	5.581	0.672	0.121

Descriptives Plots

szórakozás

Független csoportok összehasonlítása

LÉPÉSEK

1. lépés: normalitás vizsgálata nemek szerint

SPSS-ben futtatva a Kolmogorov–Szmirnov-tesztet, a férfi csoportban az szórakozás eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól:

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		szórakozás
N		17
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	5,65
	Std. Deviation	,606
Most Extreme Differences	Absolute	,426
	Positive	,280
	Negative	-,426
Test Statistic		,426
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000 ^d

- Nem = Férfi
- Test distribution is Normal.
- Calculated from data.
- Lilliefors Significance Correction.

A női csoportban a szórakozás eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p < 0.001$:

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		szórakozás
N		31
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	5,58
	Std. Deviation	,672
Most Extreme Differences	Absolute	,411
	Positive	,266
	Negative	-,411
Test Statistic		,411
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000 ^d

- Nem = Nő
- Test distribution is Normal.
- Calculated from data.
- Lilliefors Significance Correction.

2. lépés: szóráshomogenitás vizsgálata

A Levene-teszt szerint a szóráshomogenitás nem sérül szignifikánsan: $p=0.495$ ($p>0.05$)

Test of Equality of Variances (Levene's)			
	F	df	p
szórakozás	0.474	1	0.495

3. lépés: mivel a normalitás sérült, de a szóráshomogenitás nem, ezért a Mann-Whitney-próbát alkalmazom

A Mann-Whitney-próba szerint nincs szignifikáns eltérés a szórakozásban a férfi és nő csoport között ($p=0.801$).

Independent Samples T-Test					
	Test	Statistic	df	p	Effect Size
szórakozás	Student	0.339	46.000	0.736	0.102
	Welch	0.349	36.084	0.729	0.104
	Mann-Whitney	273.500		0.801	0.038

Note. For the Student t-test and Welch t-test, effect size is given by Cohen's d. For the Mann-Whitney test, effect size is given by the rank biserial correlation.

5. A fejlődés, tanulás motiváció eltérése nemek szerint

csoportosító változó: nem

függőváltozó: fejlődés, tanulás motiváció

A számításokat SPSS- és Jasp-programokkal végeztem.

Leíró statisztikák:

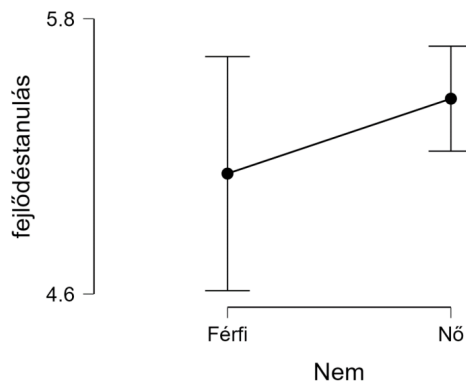
16 férfit és 31 nőt vizsgálunk, összesen 47 főt. A fejlődés, tanulás motiváció átlaga férfiaknál 5.125, nőknél 5.452, a szórás férfiaknál 0.957, nőknél 0.624:

Group Descriptives

	Group	N	Mean	SD	SE
fejlődéstanulás	Férfi	16	5.125	0.957	0.239
	Nő	31	5.452	0.624	0.112

Descriptives Plots

fejlődéstanulás

Független csoportok összehasonlítása

LÉPÉSEK

1. lépés: normalitás vizsgálata nemek szerint:

SPSS-ben futtatva a Kolmogorov–Szmirnov-tesztet, a férfi csoportban a fejlődés, tanulás motiváció eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p=0.006$ ($p<0.05$)

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		fejlődés,tanulás
N		16
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	5,13
	Std. Deviation	,957
Most Extreme Differences	Absolute	,257
	Positive	,180
	Negative	-,257
Test Statistic		,257
Asymp. Sig. (2-tailed)		,006 ^d

a. Nem = Férfi

b. Test distribution is Normal.

c. Calculated from data.

d. Lilliefors Significance Correction.

a női csoportban a fejlődés, tanulás motiváció eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p<0.001$.

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		fejlődés,tanulás
N		31
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	5,45
	Std. Deviation	,624
Most Extreme Differences	Absolute	,326
	Positive	,249
	Negative	-,326
Test Statistic		,326
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000 ^d

- a. Nem = Nő
- b. Test distribution is Normal.
- c. Calculated from data.
- d. Lilliefors Significance Correction.

2. lépés: szóráshomogenitás vizsgálata:

A Levene-teszt szerint a szóráshomogenitás nem sérül szignifikánsan: $p=0.085$ ($p>0.05$)

Test of Equality of Variances (Levene's)

	F	df	p
fejlődéstanulás	3.093	1	0.085

3. lépés: mivel a normalitás sérült, de a szóráshomogenitás nem, ezért a Mann-Whitney-próbát alkalmazom:

A Mann-Whitney-próba szerint a fejlődés, tanulás motiváció a férfi és nő csoport között nem szignifikáns:

Independent Samples T-Test

	Test	Statistic	df	p	Effect Size
fejlődéstanulás	Student	-1.411	45.000	0.165	-0.434
	Welch	-1.236	21.773	0.230	-0.404
	Mann-Whitney	206.500		0.311	-0.167

Note. For the Student t-test and Welch t-test, effect size is given by Cohen's d. For the Mann-Whitney test, effect size is given by the rank biserial correlation.

6. A mozgásmotiváció eltérése nemek szerint

csoportosító változó: nem

függőváltozó: mozgásmotiváció

A számításokat SPSS- és Jasp-programokkal végeztem.

Leíró statisztikák:

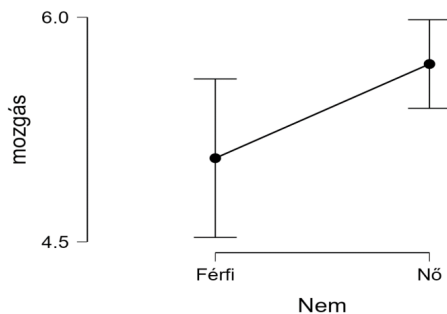
17 férfit és 32 nőt vizsgálunk, összesen 49 főt. A mozgásmotiváció átlaga férfiaknál 5.059, nőknél 5.688, a szórás férfiaknál 1.029, nőknél 0.821:

Group Descriptives

	Group	N	Mean	SD	SE
mozgás	Férfi	17	5.059	1.029	0.250
	Nő	32	5.688	0.821	0.145

Descriptives Plots

mozgás

Független csoportok összehasonlítása

LÉPÉSEK

1. lépés: normalitás vizsgálata nemek szerint

SPSS-ben futtatva a Kolmogorov–Szmirnov-tesztet, a férfi csoportban a mozgásmotiváció eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p=0.009$ ($p<0.05$)

		mozgás
N		17
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	5,06
	Std. Deviation	1,029
Most Extreme Differences	Absolute	,242
	Positive	,180
	Negative	-,242
Test Statistic		,242
Asymp. Sig. (2-tailed)		,009 ^d

- a. Nem = Férfi
- b. Test distribution is Normal.
- c. Calculated from data.
- d. Lilliefors Significance Correction.

A női csoportban a mozgásmotiváció eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p<0.001$.

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		mozgás
N		32
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	5,69
	Std. Deviation	,821
Most Extreme Differences	Absolute	,461
	Positive	,352
	Negative	-,461
Test Statistic		,461
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000 ^d

a. Nem = Nő

b. Test distribution is Normal.

c. Calculated from data.

d. Lilliefors Significance Correction.

2. lépés: szóráshomogenitás vizsgálata

A Levene-teszt szerint a szóráshomogenitás nem sérül szignifikánsan: $p=0.172$ ($p>0.05$)

Test of Equality of Variances (Levene's)

	F	df	p
mozgás	1.926	1	0.172

3. lépés: mivel a normalitás sérült, de a szóráshomogenitás nem, ezért a Mann-Whitney-próbát alkalmazom

A Mann-Whitney-próba szerint a mozgásmotiváció a férfi és nő csoport között szignifikáns: $p=0.005$ ($p<0.05$), mely szakmailag közepes mértékű eltérést jelent (rank biszeriális korreláció = -0.405). Ezek alapján és az átlagok összehasonlítása alapján elmondható, hogy a nők mozgásmotivációja szignifikánsan és közepes mértékben nagyobb, mint a férfiak mozgásmotivációja.

Independent Samples T-Test

	Test	Statistic	df	p	Effect Size
mozgás	Student	-2.335	47.000	0.024	-0.701
	Welch	-2.178	27.045	0.038	-0.676
	Mann-Whitney	162.000		0.005	-0.404

Note. For the Student t-test and Welch t-test, effect size is given by Cohen's d. For the Mann-Whitney test, effect size is given by the rank biserial correlation.

7. A közösséghez tartozás-motiváció eltérése nemek szerint

csoportosító változó: nem

függőváltozó: közösséghez tartozás-motiváció

A számításokat SPSS- és Jasp-programokkal végeztem.

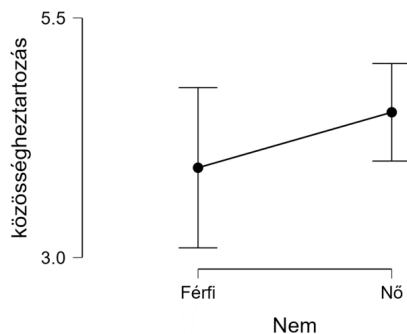
Leíró statisztikák:

16 férfit és 31 nőt vizsgálunk, összesen 47 főt. A közösséghez tartozás-motiváció átlaga férfiaknál 3.938, nőknél 4.516, a szórás férfiaknál 1.569, nőknél 1.387:

Group Descriptives					
	Group	N	Mean	SD	SE
közösséghez tartozás	Férfi	16	3.938	1.569	0.392
	Nő	31	4.516	1.387	0.249

Descriptives Plots

közösséghez tartozás

Független csoportok összehasonlítása

LÉPÉSEK

1. lépés: normalitás vizsgálata nemek szerint

SPSS-ben futtatva a Kolmogorov–Szmirnov-tesztet, a férfi csoportban a közösséghez tartozás-motiváció eloszlása nem különbözik szignifikánsan a normális eloszlástól: $p=0.2$ ($p>0.05$)

		közösséghez tartozás
N		16
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	3,94
	Std. Deviation	1,569
Most Extreme Differences	Absolute	,162
	Positive	,162
	Negative	-,156
Test Statistic		,162
Asymp. Sig. (2-tailed)		,200 ^{d,e}

- a. Nem = Férfi
- b. Test distribution is Normal.
- c. Calculated from data.
- d. Lilliefors Significance Correction.

A női csoportban a közösséghez tartozás-motiváció eloszlása szignifikánsan különbözik a normális eloszlástól: $p=0.009$ ($p<0.05$).

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test^a

		közösséghez tartozás
N		31
Normal Parameters ^{b,c}	Mean	4,52
	Std. Deviation	1,387
Most Extreme Differences	Absolute	,185
	Positive	,142
	Negative	-,185
Test Statistic		,185
Asymp. Sig. (2-tailed)		,009 ^d

- a. Nem = Nő
- b. Test distribution is Normal.
- c. Calculated from data.
- d. Lilliefors Significance Correction.

2. lépés: szóráshomogenitás vizsgálata

A Levene-teszt szerint a szóráshomogenitás nem sérül szignifikánsan: $p=0.523$ ($p>0.05$)

Test of Equality of Variances (Levene's)			
	F	df	p
közösségheztartozás	0.414	1	0.523

3. lépés: mivel a normalitás sérült, de a szóráshomogenitás nem, ezért a Mann-Whitney-próbát alkalmazom

A Mann-Whitney-próba szerint a közösségheztartozás-motiváció a férfi és nő csoport között nem szignifikáns: $p=0.227$ ($p>0.05$).

Independent Samples T-Test					
	Test	Statistic	df	p	Effect Size
közösségheztartozás	Student	-1.296	45.000	0.202	-0.399
	Welch	-1.245	27.320	0.224	-0.391
	Mann-Whitney	195.000		0.227	-0.214

Note. For the Student t-test and Welch t-test, effect size is given by Cohen's d. For the Mann-Whitney test, effect size is given by the rank biserial correlation.

(A cikk 2. része a következő lapszámban jelenik meg.)

Az MKB Bank Nyrt. értékének meghatározása különböző vállalatértékelési módszereken keresztül 1. rész

Összefoglalás: A vállalatértékelés témája mind népszerűbb, mind többek által érintett, vizsgált téma, hiszen egyre fontosabb szerepet tölt be a vállalatok életében, legyen szó akár egy cég eladásáról vásárlásról, esetleg hitel felvételéről. A cikk a vállalatértékelés témakörét a bankok nézőpontjából, azon belül is elsősorban az MKB bank példáján keresztül mutatja be. A külső és belső környezeti elemzés után ismert modellek segítségével próbál képet alkotni a bankszektorról. Kitér a bankok által legtöbbször alkalmazott értékelési módszerekre, mint például a mérlegalapú, az eredménykimutatás-alapú, illetve a diszkontált CashFlow-alapú vállalatértékelési módszerekre. Az értékelések 5 év beszámolóí alapján készültek, néhol azonban historikus adatokra is támaszkodik a minél pontos kalkulációk elkészítése érdekében, hogy pontosabb képet alkothasson Magyarország egyik jól ismert bankjáról.

Kulcsszavak: Vállalatértékelés, piaci alapú értékelés, vagyonérték.

Abstract: The topic of company valuation is both more popular and a subject that is being investigated by many people. I think it plays an increasingly important role in the life of companies, whether it is a question of selling or buying a company or taking out a loan. The article presents the topic of company valuation from the point of view of banks, primarily through the example of MKB Bank. After the external and internal environmental analysis, the article tries to form an image of the banking sector using well-known models. It covers the most commonly used valuation methods used by banks, such as balance sheet-based, profit and loss-based, and discounted cash-flow-based company valuation methods. The evaluations were made based on 5-year reports, but in some cases, historical data is also relied on to make the most accurate calculations, in order to create the most accurate picture of one of Hungary's well-known banks.

Keywords: Company valuation, market-based valuation, asset value.

* *Dunaiújvárosi Egyetem,
Társadalomtudományi Intézet,
Gazdálkodás és menedzsment
BA-hallgató*

** *Dunaiújvárosi Egyetem,
Társadalomtudományi Intézet,
E-mail: keszia@uniduna.hu*

Bevezetés

Írásunk a vállalatértékelés témakörén belül a bankok értékelésére vonatkozó módszereket mutatja be. Leginkább a mérlegalapú, az eredménykimutatás- alapú, illetve diszkontált cashflow-alapú vállalatértékelési módszereket fogjuk vizsgálni az MKB Bank Nyrt. (továbbiakban MKB) példáján keresztül, kitérünk az MKB külső és belső környezetének elemzésére is.

Azért választottam ezt a témát, mert a vállalatértékelés témaköre egyre fontosabb szerepet tölt be a vállalatok életében, legyen szó akár cégaladás, cégvásárlás vagy például hitelfelvétel miatt, így egy olyan dolgozat megírása volt a célom, amely a különböző vállalatértékelési mutatók közül a lényegesebbeket ismerteti az MKB példáján keresztül. A vállalatok értékének meghatározása során többféle mutatót kell figyelembe vennünk, ezért igyekeztünk a lehetőségeinkhez képest a legtöbb vállalatértékelési mutatót, módszert bemutatni, amivel adott vállalkozást tudunk elemezni.

Az MKB értékeléséhez az elmúlt 5 év beszámolóit vesszük alapul, mivel a különböző vállalatértékelési módszerek számításához bizonyos esetekben historikus adatokra támaszkodtunk, míg máskor a legfrissebbekre.

Az alkalmazott módszerek esetében néhol becsléseket kell végeznünk, aminek köszönhetően egyes mutatókra kapott eredmények csak közelítésnek felelnek meg, a tényleges értéket nem minden esetben reprezentálják, viszont igyekeztünk a mutatókat úgy összeválogatni, hogy a lehető legkevesebb becsléssel ki tudjuk számolni őket.

Írásunk elsőként a vállalatértékelés, és vállalatok környezetelemzésének szakirodalmi hátterét mutatja be. Szakirodalmi áttekintés során bemutatjuk egy pénzügyi iparágtól eltérő vállalkozás mérlegét és eredménykimutatását, amit végül a bankok által használt mérleggel és eredménykimutatással összehasonlítva jellemezzük. Ezt követően a dolgozatban használt mutatók elméleti bemutatását végeztük el. Miután a szükséges szakirodalmat kellő mélységben ismertettük, az MKB általános bemutatása lesz a cél, kezdve a bank történetével, majd a szervezeti struktúra ismertetése után a bank főbb tevékenységeit is részletezni fogjuk, s végezetül az idei első féléves eredményekről is szót ejtünk. A bank ismertetése után annak külső és belső környezetét fogjuk elemezni Porter féle 5 erő modell és McKinsey 7S-modell segítségével, hogy általános képet kaphassunk egyrészt a hazai bankszektor helyzetéről, másrészt az MKB belső működéséről, értékrendjéről. Ezek után az MKB értékét fogjuk meghatározni a különböző, mérleg, eredménykimutatás, illetve diszkontált cash flow-alapú módszerek segítségével.

Írásunk során 2 hipotézis megválaszolása a cél. Első hipotézis, hogy a 2020-as koronavírus járvány okozta gazdasági visszaesés az MKB-t is mérhető mértékben sújtotta. A második pedig, hogy a diszkontált cash flow szerinti vállalatérték azonos módon függ a használt diszkontráta, és a számított cash flow-k jövőértékéhez használt kamatláb nagyságától.

Szakirodalmi áttekintés

Vállalatok értékelésének különböző okai lehetnek, többek között egy adásvételi ügyletnél mennyit fizessen a befektető a cégért, a tulajdonos mennyiért akarja eladni a céget, vagy hogy mekkora összegű hitelt vehet fel egy adott vállalati érték mellett egy cég. Ezen kérdések megválaszolásra született meg a vállalatértékelés tudományága, mely különböző módszerek segítségével képes meghatározni a vizsgált vállalat értékét. Dolgozatunkban először az MKB Bank Nyrt. belső és külső környezetét fogjuk elemezni, majd a bank értékét fogjuk meghatározni mérlegalapú, eredménykimutató-alapú, valamint diszkontált cashflow modellalapú vállalatértékelési módszerek használatával. Ezen fejezet a fent említett módszerek szakirodalmi hátterét ismerteti.

[1] Michael, Vincent-Hughes, Barry-Grundy, Kenneth: *Evaluating Transnational Programs in Government and Business*. New York: Pergamon Press Inc.

VÁLLALATOK KÖRNYEZETÉNEK ELEMZÉSE

Ezen alfejezetben a vállalatok külső és belső környezeti elemzésének szakirodalmi hátterét mutatjuk be. Belső környezet elemzését a McKinsey-féle 7S-modell alapján fogjuk elvégezni, ami egyszerre vizsgálja a vállalat különböző részeit, és segítségével meghatározható, hogy mely területeket kell esetlegesen fejleszteni a banknál. A külső környezetet Porter-féle 5 erő modellel mutatom be, mert segítségével egy átfogó képet tudunk kapni a vizsgált vállalat iparágáról.

Belső környezet elemzése

Vállalatok belső környezetén a menedzsment tevékenységét, valamint a működési folyamatok önálló, és egymásra gyakorolt hatásait értjük. Eszerint ide kell sorolni mindent, ami a működési folyamatokat valamilyen módon befolyásolni tudja, például: szervezet felépítése, vállalat struktúrája, alá-fölé rendeltségi viszonyok, de ide sorolhatjuk a folyamatos működéshez szükséges gépeket, berendezéseket is. [1]

A belső környezet elemzéséhez használt egyik legelterjedtebb módszer a McKinsey-féle 7S-modell, amelyet Tom Peters és Robert Watermann, a McKinsey tanácsadó cég dolgozói fejlesztettek ki. Az alapvető vezetési dimenziók angol nevei rendre S betűvel kezdődnek, innen ered az elnevezés. A 7S-modellnek 2 része van,

[2] Robert, Plant (2000): *eCommerce*. London: Pearson PTR.

[3] Belényesi Emese (2018): *Közigazgatási szervezeti kultúra*. Budapest: NKE. P. 5.

[4] Kumar, Rajesh (2017): *Principles of Management*. Kerala: Jyothis Publishers.

[5] Kovács Anikó (2010): *Vállalkozás partnerkapcsolati tevékenysége*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.

amik a kemény és puha tényezőket vizsgálják. Kemény tényezők közé sorolhatóak: Stratégia (Strategy), Szervezet (Structure), Stílus (Style). Puha tényezők közé sorolhatóak: Rendszerek (Systems), Személyzet (Staff), Szakértelem (Skill), Közös értékek (Shared values). [2]

Stratégia vizsgálatakor az adott vállalat vízióját, küldetését, valamint a közelmúltbeli stratégiai lépését szükséges bemutatni. A *Szervezet* bemutatása során ismertetni kell a vállalat szervezeti struktúráját, a szervezetnél dolgozó emberek szisztematikus elrendezését és a beosztások közötti kapcsolatokat. A *Stílus* vizsgálatánál a felsővezetők által alkalmazott vezetési stílust kell részletezni, kitérve az esetleges motiváló tényezők bemutatására is. [3]

A *Rendszerek* bemutatásánál fontos kitérni a különböző belső szabályokra, és a menedzsment, valamint a dolgozók által használt különböző rendszerekre. A *Személyzet* leírásakor a vállalat emberi erőforrásának bemutatása a cél, bemutatva az új dolgozók kiválasztásának menetét, valamint a jelenlegi dolgozók foglalkoztatását, jutalmazását és oktatását. Egy vállalat *Szakértelmét* szervezeti és személyi szinten is vizsgálni kell, amelyet olyan tényezők befolyásolják, mint a dolgozók tanulmányi- és munkatapasztalata.

A *Közös értékek* a McKinsey-modell középpontjában állnak, és olyan célokat, értékeket tartalmaznak, amelyeket az adott vállalat el akar érni. Olyan törekvések összessége, melyek túlmutatnak a vállalati célok hagyományos megfogalmazásán. [4]

Külső környezet elemzése

Vállalatok külső környezetén azokat a tényezőket értjük, amelyek az adott vállalatra közvetlenül vagy közvetve hatást gyakorolnak. Megkülönböztetünk mikro-, makro-, és globális környezetet. A *mikrokörnyezet* egy szűkebb környezet, amivel a vállalat folyamatosan kapcsolatban áll, például szállítók, fogyasztók, versenytársak. A *makrokörnyezet* egy tágabb közeg, melyre a bank csak minimális hatást képes gyakorolni, többek között gazdasági, politikai és demográfiai környezet tartozik hozzá. *Globális környezet* pedig az egész világra kiterjedő társadalmi, természeti tényezők összessége, ami a vállalat életét befolyásolja. [5]

A dolgozatban a Porter-féle 5 erő modell segítségével fogjuk bemutatni a bank külső környezetét. Michael E. Porter amerikai közgazdász 1980-ban hozta létre a modellt, és ennek köszönhetően egyszerűen, mégis pontosan meg lehet határozni egy vállalat helyét az adott piacon, iparágon belül. A modell 5 tényezőt vizsgál, melyek az *új belépők fenyegetése, helyettesítő termékek fenyegetése, vásárlók alkuereje, beszállítók alkuereje, iparági verseny intenzitása*. [6]

Az *új belépők fenyegetése* annál nagyobb, minél nagyobb a verseny az adott iparágban, mivel így könnyebb az új vállalatoknak belépniük az adott piacra. Ilyen helyzetben, az új belépők akár meg is tudják változtatni a piac környezetét, például a már működő vállalatok piaci részesedését, a szolgáltatott javak árát, valamint a vásárlók hűségét. Az új belépők fenyegetése továbbá attól is függ, hogy milyen mértékben akadályozott a piacra lépés.

Helyettesítő termékek fenyegetése akkor áll fenn, ha léteznek ugyanarra a célra alacsonyabb árú, jobb paraméterekkel rendelkező alternatív termékek. Ezen termékek és szolgáltatások elvonhatják a potenciális és a már meglévő ügyfeleket, vásárlókat a piacon jelen lévő vállalatoktól. [7]

Vásárlók alkuereje elsősorban azt elemzi, hogy a vevők milyen mértékben tudják nyomás alá helyezni az adott céget, valamint vizsgálja a vevők árérzékenységét is. Ez az erő akkor nagyobb, ha kevés az ügyfél és sok alternatíva áll rendelkezésre a vásárláshoz.

Beszállítók alkuereje arra utal, hogy egy adott beszállító milyen mértékben tudja befolyásolni egy vállalat árainak változását. A beszállítói alkupozíció növekszik, ha alacsonyabb a helyettesítő beszállítók koncentrációja, aminek köszönhetően a beszállítók diktálnák az árakat. A cégek pedig akkor kerülnek jobb helyzetbe, ha nagyobb számú helyettesítő beszállító áll rendelkezésre, melyek között a minőségbeli különbség elhanyagolható. [8]

Iparági verseny intenzitása egy adott iparágban lévő vállalatok közötti közvetlen rivalizálás mértéke. Egyes iparágakat koncentrált rivalizálás jellemez, például duopólium, oligopólium esetében, míg más iparágakat diffúz rivalizálás jellemez, számos cég között. Általánosságban elmondható, hogy a nagy piaci koncentráció kisebb versenyt eredményez a meglévő cégek között. [9]

[6] Michaux, Stéphanie (2015): *Porter's Five Forces*. [s.l.] 50Minutes.

[7] Pathek, Ravi (2020): *Strategic Management*. Agra: Shanti Publications. Pp. 48–49.

[8] Sharma, Rishi – Kaur, Tanveer–Syan, Amanjot (2021): *Sustainability Marketing*. [s.l.] Emerald Publishing.

[9] Wahlen, James–Baginski, Stephen–Bradshaw, Mark (2014): *Financial reporting*. Boston: Cengage Learning.

MÉRLEGALAPÚ VÁLLALATÉRTÉKELÉS

Ebben az alfejezetben a vállalatok által elkészített mérleg értékelésének, elemzésének szakirodalmi hátterét mutatjuk be. Miután részletesen ismertettük a mérleg felépítését, a ráépülő vállalatértékelési módszereket fogjuk leírni, a hozzájuk tartozó képletekkel együtt.

A mérleg és részei

Kétféle szemszögből vizsgálhatjuk egy adott vállalkozás számára rendelkezésre álló vagyont, eszközök (aktívák), illetve források (passzívák) összességéként, ahogy azt a lenti ábra is mutatja.

Az 1. ábra bemutatja egy számviteli mérleg általános sémáját, az öt felépítő részekkel együtt.

1. ábra. A mérleg

Eszközök	Források
A. Befektetett eszközök	D. Saját tőke
I. Immateriális javak	I. Jegyzett tőke
II. Tárgyi eszközök	II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke
III. Befektetett eszközök	III. Tőketartalék
B. Forgóeszközök	IV. Eredménytartalék
I. Készletek	V. Lekötött tartalék
II. Követelések	VI. Értékelési tartalék
III. Értékpapírok	VII. Adózott eredmény
IV. Pénzeszközök	E. Céltartalékok
C. Aktív időbeli elhatárolások	F. Kötelezettségek
	I. Hátrasorolt kötelezettségek
	II. Hosszú lejáratú kötelezettségek
	III. Rövid lejáratú kötelezettségek
	G. Passzív időbeli elhatárolások
Σ Eszközök összesen	Σ Források összesen

Forrás: Takács András–Márkus Gábor: Számviteli alapismeretek

A mérleg eszközoldalán kerül kimutatásra a vállalkozás rendelkezésére álló befektetett és forgóeszközök, valamint az aktív időbeli elhatárolások. Befektetett eszköznek nevezzük azokat az eszközöket, amelyek tartósan, 1 évnél tovább szolgálják a vállalkozás tevékenységét, ide soroljuk többek között az immateriális javakat, tárgyi eszközöket és befektetett pénzügyi eszközöket.

Forgóeszközöknek minősülnek azon eszközök, amelyek 1 évnél rövidebb ideig állnak a vállalkozás rendelkezésére, például alapanyag, áru, késztermék. Az aktív időbeli elhatárolások közé olyan tételek, sorolódnak, melyek elszámolását és felmérését időpontját a mérleg fordulónapja elvált, például a decemberben kifizetett január havi bérleti díj. [10]

A mérleg másik oldalán vannak a források. Kétféle forrásból származhatnak, egyrészt a tulajdonosoktól – saját források, másrészt különböző hitelezőktől – idegen forrás. A saját tőke általában több fő részből áll, jegyzett tőkéből, visszatartott nyereségből, vagy eredménytartalékból. Idegen források esetében megkülönböztethetjük azokat a befektetéseket, melyeket a valamilyen üzletpolitikai szándék alapján jönnek létre azoktól, melyek „spontán” jöttek létre, mint például szállítók és munkavállalók felé fennálló tartozások.

A vagyon fentebb taglalt kétfajta figyelembevétel a számvitelben kétféle nyilvántartásként szerepel. Mivel ezek a nyilvántartások ugyanazt a vagyont számszerűsítik, így a végösszegüknek – mérlegfőösszeg – egymással meg kell egyezniük, tehát az eszközök értékének összege megegyezik a források értékének összegével, minden adott pillanatban. [11]

A banki mérleg sajátosságai

A bankok mérlege eltér más vállalkozások mérlegétől, például amíg egy hitel egy szolgáltató vagy termelő vállalatnál a tevékenység finanszírozásának forrása, tehát a mérleg forrás oldalára jellemző tétel, addig egy bank esetében a hitel a tevékenység eredménye, vagyis az eszközök között jelenik meg. Elmondható tehát, hogy az eszközök között a legnagyobb tételt a bank hitelezői alaptevékenysége teszi ki. Elsősorban a lakosság, a vállalkozások és az önkormányzatok számára nyújtott hitelek szerepelnek a sorban, és ezen hitelek nettó módon vannak feltüntetve, ami azt jelenti, hogy a bank által kihelyezett, és a bank mérlegében tartott hitelállományt a hitelek várható veszteségének fedezésére képzett értékvesztéssel csökkentve szerepeltetik. A banki mérleg második legnagyobb csoportjába az értékpapírokat sorolhatjuk. Értékpapírokat vásárolnak a bankok befektetési céllal, rövid távú árfolyamnyereség elérése érdekében, valamint vásárolhatnak még likviditásgazdálkodáshoz szükséges magas likvidációs, rövid lejáratú állampapírokat is. [12]

[10] Bognár Zsoltné (2010): *A Vállalkozás vagyona, a Vagyonsmérleg*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet. Pp. 4–6.

[11] Chikán Attila (2008): *Vállalatgazdaságtan*. Budapest: AULA. Pp. 468–469.

[12] Erdős Mihály –Mérő Katalin (2010): *Pénzügyi közvetítő intézmények*. Budapest: Akadémiai.

[13] Gulyás Éva–Veres Judit (2009): *Bankszámvitel*. Budapest: Alinea.

Bankok mérlegének részét képzik továbbá a magyar számviteli szabályok szerint mérlegén kívüli tételek is. A 0. számlaosztály azokat a nyilvántartási számlákat tartalmazza, melyeket nem jelennek meg a mérlegben, de törvényileg azokat is nyilvántartásba kell venni. Ilyenek például a függő kötelezettségek, a jövőbeni kötelezettségeket – határidős, opciós ügyletek és swap-ügyletek szerződés szerinti értéke, mindaddig amíg az ügylet teljesül, vagy a szerződés le nem jár – továbbá a határidős, az opciós és swap-ügyletek miatt fennálló követeléseket. [13]

Az alábbi képen láthatunk egy, a bankszektor sajátosságait figyelembe vevő bankmérleget.

A 2. ábra bemutatja a bankok által készített bankmérleg egy lehetséges fajtáját. Az 1. ábrával összevetve láthatjuk, hogy jelentős eltérések vannak az összetételt illetően.

2. ábra. Bankmérleg

Eszközök	Források
Pénzeszközök	Hitelintézetekkel és állammal szembeni kötelezettségek
Bankközi kihelyezések	Ügyfélbetétek
Ügyfélhitelek	Kibocsátott értékpapírok
Egyéb átfogó jövedelemmel szemben valóban értékelt pénzügyi eszközök	Eredménnyel szemben valóban értékeltként megjelölt pénzügyi kötelezettségek
Eredménnyel szemben valóban értékelt pénzügyi eszközök	Kereskedési célú származékos ügyletek kötelezettségei
Kereskedési célú származékos ügyletek eszközei	Fedezeti célú származékos ügyletek kötelezettségei
Fedezeti célú származékos ügyletek eszközei	Egyéb kötelezettségek
Befektetések	Alarendelt kölcsöntőke
Befektetések társult és közös vállalkozásban	Kötelezettségek összesen
Tárgyi eszközök	Jegyzett tőke
Immateriális javak	Eredménytartalék és más tartalékok
Halasztott adó követelések	Halmozott egyéb átfogó jövedelem
Egyéb eszközök	Visszavásárolt saját részvények
	Saját tőke összesen
Eszközök összesen	Kötelezettségek és saját tőke összesen

Forrás: Gulyás Éva–Veres Judit: Bankszámvitel.

Számítási módszerek

A különböző létező módszerek közül a továbbiakban a *könyv szerinti értéket*, a *korrigált könyv szerinti értéket*, a *likvidációs értéket*, valamint a *rekonstrukciós értéket* fogjuk bemutatni. Ezek jelzik, hogy mennyit ér a bank különböző eszközértékelési eljárások alapján.

Könyv szerinti érték: Az egyik legkézenfekvőbb és legegyszerűbb vállalatértékelési módszer a vállalatok könyv szerinti értékének meghatározása, mely szerint egy vállalat értéke egyenlő a saját tőke könyv szerinti értékével. Ez az összeg megegyezik azzal, amit a tulajdonosok a jelenben az eszközök könyv szerinti értékén történő eladása, és a fennálló kötelezettségek kifizetése esetén ki tudnának venni a vállalkozásból. Habár egyszerűen, becslés nélkül kiszámíthatjuk egy adott vállalat értékét ezzel a módszerrel, a könyv szubjektív elemeinek köszönhetően – amortizáció, bekerülési érték – az adott eszközök értéke általában eltér a valós piaci értéktől, így rendszerint a valóstól eltérő értéket kapunk. [14]

A könyv szerinti érték kiszámításához használatos képlet:

$$\begin{aligned} \text{Könyv szerinti érték} &= \text{Eszközök könyv szerinti értéke} \\ & - \text{Kötelezettségek könyv szerinti értéke} = \text{Saját tőke} \end{aligned} \quad (1)$$

Korrigált könyv szerinti érték: Ezen értékelési módszer a könyv szerinti érték pontatlanságait hivatott kiküszöbölni úgy, hogy az eszközöknek nem a könyv szerinti, hanem a piaci értékét használja. Legtöbb esetben ez egyenlő a könyv szerinti és a rekonstrukciós érték kombinációjával. Az óvatosság elve miatt ez a korrigált érték gyakran ad nagyobb értéket az előbb ismertetett könyv szerinti értéknél, mégpedig azért, mert a számviteli szabályozás miatt a piaccal együtt kell elvégezni a leértékelést, viszont felértékelést csak ritka esetben teszik lehetővé a számviteli előírások. [15]

Számításhoz használatos képlet:

$$\begin{aligned} \text{Korrigált könyv szerinti érték} &= \text{Eszközök piaci értéke} \\ & - \text{Kötelezettségek könyv szerinti értéke} \end{aligned} \quad (2)$$

[14] Takács András (2015): *Vállalatértékelés*. Budapest: Perfekt.

[15] Várkonyi Patrik (2019): Kis- és közép-vállalatok értékelésének módszertani kihívásai. In: *Marketing & Menedzsment*.

[15] Várkonyi Patrik (2019): Kis- és középvállalatok értékelésének módszertani kihívásai. In: *Marketing&Menedzsment*, 4., P. 66.

[16] Takács András (2007): A számított vállalatérték és a részvényárfolyam kapcsolata a magyar tőzsdei vállalatoknál. In: *Statistikai Szemle*, 85., (10–11.). P. 935.

Likvidációs érték: A likvidációs értéken alapuló vállalatértékelés olyan speciális helyzetben fordul elő, amikor a vizsgált vállalkozás fizetéseképtelenné válik és felszámolási eljárás alá vonják, tehát vagyontárgyait értékesítik a fennálló adósságok rendezése céljából. Az ilyen értékelés tehát nem más, mint a vagyontárgyak értékesítéséből várható pénzbevételek és a fennálló kötelezettségek különbsége, amit a következő egyenlet mutat:

$$\text{Likvidációs érték} = \text{Eszközök nettó értékesítésének bevételei} - \text{Kötelezettségek} - \text{Likvidációs költségek} \quad (3)$$

Az így kiszámított összeg a vizsgált vállalat értékének abszolút minimumának számít. [16]

Rekonstrukciós érték: Eszerint az értékelési módszer szerint a vizsgált vállalkozás annyit ér, mint amennyit egy ugyanolyan adottságokkal rendelkező vállalat megalkotásához be kellene fektetni. Ezen érték tehát egy olyan beruházást reprezentál, amely a vizsgált vállalat reprodukciójához szükséges lenne. Az előbb ismertetett likvidációs értékhez hasonlóan ez az érték is felfogható úgy, mint egyes vagyonelemek, tehát az azonos tulajdonságokkal rendelkező eszközök adott időpontban érvényes beszerzési ára és a beszerzési ár halmozott amortizációjának különbsége. [15]

Számításhoz használatos képlet:

$$\text{Rekonstrukciós érték} = \text{Eszközök beszerzési értéke} - \text{Eszközök halmozott amortizációja} \quad [4]$$

Az így kiszámított összeget megkaphatjuk az ún. részkonstrukciós érték módszerével is, mely a vizsgált vállalat vagyontát 2 csoportra osztja: 1. csoportban vannak a kritikus javak, melyek a vállalat működése szempontjából elengedhetetlenek, például tárgyi eszközök – gépek – és immateriális javak – know how, licencek, szoftverek – 2. csoportban vannak a nem kritikus vagyonelemek, melyek nem képezik elengedhetetlen részét a vállalat működésének.

Ezzel módszerrel a vállalat rekonstrukciós értékének képlete a következő:

$$\text{Rekonstrukciós érték} = \text{Kritikus eszközök helyettesítési értéke} + \text{Nem kritikus eszközök likvidációs értéke} \quad (5)$$

A rekonstrukciós vagyoneértékeléssel meghatározott összeg a vállalat értékének abszolút maximumát adja. [16]

EREDMÉNYALAPÚ VÁLLALATÉRTÉKELÉS

Az alábbi alfejezetben az eredménykimutatáson alapuló vállalatértékelési módszereket fogjuk ismertetni. A mérlegalapú módszerekkel szemben az eredménykimutatás alapú módszereknél nem önmagában értékeljük az adott vállalatot, hanem különböző, a vizsgált vállalattal azonos tevékenységet folytató vállalatokhoz – jelen esetben kereskedelmi bankokat – arányosítva vizsgáljuk a vállalatot.

Az eredménykimutatás és részei

Az eredménykimutatás a mérleghez hasonlóan a beszámoló részét képező számviteli dokumentum, mely az adott vállalkozás adózott eredményének levezetését tartalmazza tárgyévire vonatkozóan, bemutatva az eredményt kialakító tényezőket, tehát a – *bevételeket*, amik a tárgyévhez köthető eredménynövelő összegek, – *költségeket*, amik a termelési folyamat során felhasznált erőforrások pénzben kifejezett értéke, – *ráfordításokat*, amik a vállalat üzemeltetése során felmerülő eredménycsökkentő tételek. [17]

Az adott vállalat nyeresége vagy vesztesége növeli vagy esetleg csökkenti a tulajdonosok részvényhányadát a mérlegben, így az eredménykimutatás a mérleg szükséges kelléke. A fent ismertetett összegek a gazdálkodó szervek választásától függően kétféle formában jeleníthető meg: *forgalmiköltség*-, valamint *összköltség eljárással*.

[16] Takács András (2007): A számított vállalatérték és a részvényárfolyam kapcsolata a magyar tőzsdei vállalatoknál. In: *Statisztikai Szemle*, 85., (10–11.). P. 935.

[17] Henry, Elaine–Robinson, Thomas–Broihahn, Michael (2020): *International Financial Statement Analysis*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc. Pp. 62–63.

[18] Virág Miklós et al. (2013): *Pénzügyi elemzés, csődelőrejelzés, válságkezelés*. Budapest: Kossuth. Pp. 25–26.

[19] Takács András –Márkus Gábor (2019): *Számviteli alapismeretek*. Pécs: PTE KTK. Pp. 62–64.

A kétféle eljárás különbözősége csupán az eredménykimutatások logikájában van, magát az eredményt nem befolyásolja. A következőkben röviden bemutatjuk ezeket a módszereket. [18]

Forgalmiköltség-alapú eljárással készített eredménykimutatásban hozamként kell kezelni az értékesített saját termelésű termékek és áruk nettó árbevételét, valamint az egyéb bevételeket. A különböző, a vizsgált vállalat üzleti évében esetlegesen előforduló ráfordításokat, elszámolhatóságuknak megfelelően szükséges feltüntetni. Vannak olyan jellegű ráfordítások, melyek közvetlen kapcsolatba hozhatóak az értékesítéssel, ezeket az értékesítés közvetlen ráfordításainak nevezzük. Előfordulnak viszont olyan költségek is, melyek nem hozhatók közvetlenül kapcsolatba a vállalkozás főtevékenységével, ezeket az értékesítés közvetett ráfordításainak nevezzük. [19]

Az alábbi ábrán láthatjuk az ilyen módszerrel elkészített eredménykimutatást, és a legfőbb részeit.

3. ábra. Forgalmiköltséges eredménykimutatás

I. Értékesítés nettó árbevétele
II. Értékesítés közvetlen költségei
III. Értékesítés bruttó eredménye (I-II)
IV. Értékesítés közvetett költségei
V. Egyéb bevételek
VI. Egyéb ráfordítások
A. Üzemi (üzleti) eredmény (III-IV+V+VI)
VII. Pénzügyi műveletek bevételei
VIII. Pénzügyi műveletek ráfordításai
B. Pénzügyi műveletek eredménye (VII-VIII)
C. Adózás előtti eredmény (A+B)
IX. Adófizetési kötelezettség
D. Adózott eredmény (C-IX)

Forrás: Takács András–Márkus Gábor: *Számviteli alapismeretek*.

A 3. ábra tartalmazza a különböző eredményeket, az eredményeket felépítő költségeket, ráfordításokat és bevételeket, valamint zárójelben az eredmények kiszámítására használatos képleteket is.

Összköltségeljárás során hozamként kell kezelni az értékesítés nettó árbevételét, az egyéb bevételeket, valamint az aktivált saját teljesítményeket. Ezen módszer használatakor az adott időszak összes ráfordítását ki kell mutatni, melynek nagy része anyagjellegű ráfordítás, személyi jellegű ráfordítás, értékcsökkenési leírás és egyéb ráfordítás. [20]

A következő ábra mutatja be az összköltségeljárás szerint elkészített eredménykimutatást.

4. ábra. Összköltséges eredménykimutatás

I. Értékesítés nettó árbevétele
II. Aktivált saját teljesítmények értékelése
III. Egyéb bevételek
IV. Anyagjellegű ráfordítások
V. Személyi jellegű ráfordítások
VI. Értékcsökkenési leírás
VII. Egyéb ráfordítások
A. Üzemi (üzleti) eredmény (I+II+III-IV-V-VI-V)
VIII. Pénzügyi műveletek bevételei
IX. Pénzügyi műveletek ráfordításai
B. Pénzügyi műveletek eredménye (VII-IX)
C. Adózás előtti eredmény (A+B)
X. Adófizetési kötelezettség
D. Adózott eredmény (C-X)

Forrás: Takács András–Márkus Gábor: *Számviteli alapismeretek*.

A 4. ábrán láthatók az összköltségeljárással elkészített eredménykimutatás során vizsgált eredmények, és az őket alkotó bevételek, ráfordítások, költségek.

Az eredménykimutatásból számítható mutatószámok és a rájuk épülő elemzési módszerek nagy segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a vizsgált vállalkozás eredményességét megítéljük. A következő alfejezetben ismertetett mutatószámok segítségével egy olyan térbeli összehasonlítást végezhetünk, amely során különböző vállalatok, vállalati egységek megfelelő adatait hasonlíthatjuk össze. [21]

[20] Lajos Kristóf (2010): *Az eredmény elemzése*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet. Pp. 4–5.

[21] Weiser Attila (2010): *Az eredmény elemzése, tervezése*. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet. P. 6.

A banki eredménykimutatás sajátosságai

Bankok eredménykimutatása – a mérleghez hasonlóan – eltér más vállalkozásoknál megszokott sémától. A banki gazdálkodás sajátosságait figyelembe véve a kamatbevételek és kamatráfordítások kerülnek a kimutatás elejére.

5. ábra. Banki eredménykimutatás

1. Kapott kamatok és kamat jellegű bevételek
2. Fizetett kamatok és kamat jellegű ráfordítások
Kamatkülönbözet (1-2)
3. Bevételek értékpapírokból
4. Kapott (járó) jutalék- és díjráfordítások
6. Pénzügyi műveletek nettó eredménye
7. Egyéb bevételek üzleti tevékenységből
8. Általános igazgatási költségek
9. Értécsökkenési leírás
10. Egyéb ráfordítások üzleti tevékenységből
11. Értékvesztés követelések után és kockázati céltartalék-képzés a függő és biztos (jövőbeni) kötelezettségekre
12. Értékvesztés visszairása követelések után és kockázati céltartalék felhasználása a függő és biztos (jövőbeni) kötelezettségekre
12/A Általános kockázati céltartalék felhasználás értéke
13. Értékvesztés a befektetési célú, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, kapcsolt-, jelentős tulajdoni részesedési és egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásban való részvények, részesedések után
14. Értékvesztés visszairása a befektetési célú, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, kapcsolt-, jelentős tulajdoni részesedési és egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásban való részvények, részesedések után
15. Szokásos (üzleti) tevékenység eredménye
Ebből:
- Pénzügyi és befektetési szolgáltatás eredménye
- Nem pénzügyi és befektetési szolgáltatás eredménye
16. Rendkívüli bevételek
17. Rendkívüli ráfordítások
18. Rendkívüli eredmény (16-17)
19. Adózás előtti eredmény($\pm 15 \pm 18$)
20. Adófizetési kötelezettség
21. Adózott eredmény ($\pm 19-20$)
22. Általános tartalékképzés, felhasználás ($\pm$)
23. Tárgyévi eredmény (21-22)

Forrás: GULYÁS Éva–V

Ezen kimutatás így egy sajátos forgalmi költséges eredménykimutatásnak tekinthető, hisz a 8. *Általános igazgatási költségek* sor azon költségeket tartalmazza, melyek a pénzügyi és befektetési szolgáltatásokhoz nem kapcsolódnak közvetlenül. Az eredménykimutatás továbbá lehetővé teszi a rendkívüli tételek elkülönült kimutatását. Ezen kimutatás a korábban ismertetett eredménykimutatásokkal szemben nem a megszokott adózott eredmény sorral fejeződik be, mivel az általános tartalék képzése épp az adózott eredményt csökkenti, így a kimutatás utolsó sora a *tárgyevi eredmény* lesz. [22] Az 5. ábrán láthatjuk a banki sajátosságokat figyelembe vevő eredmény-kimutatást.

Az 5. ábra egy banki eredménykimutatás lehetséges formáját mutatja be, ahol a fentebb részletezett különbségek egyértelműen látszanak.

Az adóráfordítások tekintetében is meg tudunk különböztetni két nagyobb különbséget. Az egyik az, hogy a hagyományos eredménykimutatás csak a tényleges társasági adóval foglalkozik, míg pénzintézetek a halasztott adóval is számolnak. A másik lényeges különbség a helyi iparüzési adó kezelésének kérdése. A hagyományos beszámolók esetében az egyéb ráfordítások között kell szerepeltetni, viszont bankok eredménykimutatásában nincs ilyen jellegű előírás, így két megoldás közül is választhatnak a pénzintézetek. Az egyik, hogy egyéb ráfordítások között szerepeltetik, viszont, ha nyereségadóként értelmezi a cég, akkor az adóráfordítások között is feltüntethető, a dolgozat elkészítésének pillanatában nincs egységesen kialakult gyakorlat erre, még tőzsdei cégek esetében sem. [23]

Számítási módszerek

Eredménykimutatás alapú vállalatértékelés során a legegyszerűbb az úgynevezett szorzószámú értékelés. Ilyenkor a vizsgált vállalat eredménykimutatásából számolt értékeket összehasonlítjuk más, azonos ágazatban lévő, hasonló méretű vállalatokkal. Az ilyen, úgynevezett benchmarkon alapuló értékelés menete:

1. Hasonló vállalatokat találni.
2. Benchmark-vállalatok értékét egy – a lentiekben ismertetett – értékmérőhöz igazítani, több vállalat esetén mediánt számolni.
3. A kapott benchmark középértékkel meg kell szorozni az értékelni kívánt vállalat értékmérőjét. [24]

[22] Gulyás Éva–Veres Judit (2009): *Bank-számvitel*. Budapest: Alinea. P. 76.

[23] Tarpatoki Eleonóra–Filyó Janka–László Norbert (2022): Magyar vállalkozások áttérése az IFRS-alapú beszámolóra. In: *Hitelintézeti Szemle*. 21., (1.).

[24] Calhoun, George (2020): *Price and Value*. Jersey City: Apress.

[25] Aranyossy Márta (2010): Szorzószámok értékelés az információtechnológiai iparágban. In: *Vezetéstudomány*, 41., (11.).

[26] Kumar, Rajesh (2015): *Valuation, Theories and Concepts*. London: Academic Press. Pp. 191–192.

[27] Arffa, Robert (2001): *Expert financial planning*. New York: John Wiley & Sons. P. 77.

Sokfajta szorzószámot különböztethetünk meg, a továbbiakban az *Árfolyam/Eredmény (P/E)*, az *Árfolyam/Könyv szerinti érték (P/BV)* és az *Árfolyam/Működési pénzáram (P/OCF)* mutatókat fogjuk ismertetni. [25]

P/E-mutató: Az eredmény alapú szorzók közül a legelterjedtebb a *P/E-mutató*. Ezen mutató kiszámításakor a vizsgált vállalat részvényének piaci (tőzsdei) árát kell elosztanunk az egy részvényre jutó adózott eredmény összegével, tehát ennek alapján a vállalat értékét megkaphatjuk az alábbi szorzószám segítségével [26]:

$$P/E = P_0 / EPS_0 \quad (6)$$

Ahol:

P = a vállalat részvényeinek piaci ára

E = egy részvényre jutó eredmény

P_0 = részvény piaci ára tárgyévben

EPS_0 = egy részvényre jutó nyereség tárgyévben

A kiszámított *P/E-mutató* képet adhat a vállalat növekedési üteméről, valamint kockázatáról is. [26]

A *P/BV* egy stabil és egyszerű értékmérőt biztosít egy vállalat értékének meghatározása során. Az előbb bemutatott *P/E*-vel ellentétben a negatív hozamú cégeket is tudjuk értékelni segítségével. Fontos azonban kitérni arra, hogy a könyv szerinti érték egy számviteli fogalom, és akár jelentősen eltérhet a vállalat tényleges piaci értékétől, mégpedig a számításához szükséges értékcsökkenés mértéke miatt. [27]

A mutató számításához használatos képlet:

$$P/BV \quad (7)$$

Ahol:

P = vállalat részvényeinek piaci ára

BV = vállalat könyv szerinti értéke

Ezen mutató azt számszerűsíti, hogy a vizsgált vállalat várható jövedelemáramlásai által beárazódott részvények mögött milyen eszközökben megtestesülő fedezet van. Az 1 alatti arány esetén a piac által meghatározott vállalatérték kisebb, mint az adott vállalat könyv szerinti értéke, ami arra enged következtetni, hogy az adott cég részvényei alulértékelték. Az 1 feletti arány pedig azt jelenti, hogy a piac által meghatározott vállalatérték nagyobb, mint a vállalat könyv szerinti értéke, tehát a részvények túlértékelték. [28]

Sok elemző és szakértő előnyben részesíti a cashflow-alapú mérőszámokat a fentebb ismertetettekkel szemben. A cashflow-kimutatást a következő alfejezetben ismertetjük részletesebben. A P/OCF-mutatót a cashflow-k növekedési üteme és volatilitása határozza meg, ez az arány egy megbízható jelzést ad a hosszú távú hozamokról. [29]

A számításhoz szükséges képlet:

$$P/OCF \quad [8]$$

Ahol:

P = a vállalat részvényeinek piaci ára

OCF = működési pénzáramlás

Ezen mutató megmutatja, hogy egy vizsgált vállalat mennyi pénzt termel a részvényeinek piaci árához viszonyítva. A P/OCF-mutató előnye, hogy nem befolyásolja a vállalat számviteli politikája. [30]

DCF-MODELL ALAPÚ VÁLLALATÉRTÉKELÉS

Ezen alfejezet a cashflow-modellen alapuló vállalatértékelési módszer mutatja be. Az előző alfejezetektől eltérően most csak egy fajta modell bemutatása lesz a cél, de összetettsége miatt mégis ez a legpontosabb és legtöbbet használt vállalatértékelési módszer.

[28] Lesche, Tom (2021): *Too Big to Fail in Banking*. Berlin: Springer-Verlag. P. 158.

[29] Rossi, Emanuele –Forte, Gianfranco (2016): *Assessing relative valuation in equity markets*. London: Palgrave Macmillan. Pp. 18–19.

[30] Tycho, Press (2013): *Stock Market Investing*. Berkley: Tycho Press. Pp. 44–45.

[31] Böcskei Elvira–Sereg Nikolett (2019): *A cash flow kimutatás*. Debrecen: Debreceni Egyetem. P. 26.

[32] Tom, Klammer (2018): *Statement of Cash Flows: Preparation, Presentation, and Use*. New York: Wiley, P. 2.

[33] Juhász Lajos (2015): *Üzleti tervezés alapjai*. Sopron: Nyugat-magyarországi Kiadó. P. 45.

[34] Carl, Warren –James, Reeve –Jonathan, Duchac (2017): *Accounting*. 27., Boston: Cengage Learning. Pp. 768–769.

A cashflow-kimutatás

Ahogy azt az előző alfejezetekben ismertettük, egy vállalkozás vagyoni helyzetének alakulásáról a mérlegből nyerhetünk információkat, egy adott időszak eredményéről pedig az eredménykimutatás ad átfogó képet, viszont egyik kimutatás sem ad pontos képet a pénzforgalomról, a vállalat készpénzállományában bekövetkezett változásokról, vagy az azokat kiváltó okokról. A különböző vállalatok a könyvelés során a költségeket, ráfordításokat és a bevételeket akkor mutatják ki, amikor azok felmerültek, függetlenül attól, hogy az adott tételek ténylegesen jóváírásra vagy terhelésre kerültek-e. Erre ad választ a cashflow-kimutatás. Ezen kimutatás lehet egyrészt egy adott külső szerv számára készített elemzés alapja, viszont akár a menedzsmentnek, tehát a belső érdekcsoportnak készített elemzések, tervezések alapját is képezheti. Miután az éves beszámoló során közzétett cash flow a mérleg fordulópontjára nézve tartalmazza a pénzeszközök állományváltozását, így első-sorban külső fél számára szolgáltat információt. A menedzsment számára hasznos információkat tartalmazó kimutatást ennél jellemzően sokkal gyakrabban elkészítik, havonta, hetente vagy akár naponta is. A vállalkozások vezetőinek célkitűzése a szükséges pénzeszközállomány optimális szinten tartása. [31]

A cash flow egy olyan forgalmi megközelítésű kimutatás, amelyben a vizsgált időszakban realizált bevételeket állítjuk szembe a kiadásokkal. A tulajdonosoknak, esetleges befektetőknek egy kiegészítést nyújt az eredménykimutatás mellé, viszont nem helyettesíti azt. Ezen kimutatás közvetlen információt nyújt a vizsgált gazdálkodóegység likviditásáról és pénzügyi rugalmasságáról, amely információkat más pénzügyi jelentésből nem kapnánk meg. [32]

A működési cash flow alatt az adott vállalkozásnak az alaptevékenysége során kitermelt és a vállalkozás által felhasznált pénzeszközök különbségét értjük. A befektetési cash flow a különböző befektetett eszközök megvásárlására fordított pénzek, és ezen eszközök eladásából származott pénzek különbségét értjük. A finanszírozási cash flow pedig a pénzműveletek bemutatására szolgál. Ide soroljuk a felvett hiteleket és azok törlesztését, a tőke ki- és bevonásokat, valamint a kötvénykibocsátásokat. [33]

A cash flow kiszámítására kétfajta eljárás létezik, a direkt, valamint az indirekt számítási módszerek. A *direkt módszer* a működési pénzbeáramlásokat és a pénzkiráramlásokat veszi alapul. Az elsődleges működési pénzbeáramlásokon az ügyfelektől kapott pénzeszközöket értjük, míg pénzkiráramlásokon az árukért fizetett készpénzt, működési költségeket, kamatokat és jövedelemadókat értjük, a kettőnek a különbsé-

ge pedig megadja a keresett cash flow-t. Az *indirekt módszer* a működési tevékenységekből származó cash flow-t úgy mutatja ki, hogy a vállalkozás eredményéhez hozzáadja a pénzkiadással nem járó ráfordításokat, majd kivonja belőle a pénzbevételt nem eredményező bevételeket, így eredményezve a keresett cash flow-t. [34] Az alábbi ábrán látható egy cashflow-kimutatás mintázata.

[34] Carl, Warren –James, Reeve –Jonathan, Duchac (2017): *Accounting*. 27., Boston: Cengage Learning. Pp. 768–769.

6. ábra. Cashflow-kimutatás

1. Adózás előtti eredmény (±)
2. Elszámolt amortizáció (+)
3. Elszámolt értékvesztés és visszairás (±)
4. Céltartalék képzés és felhasználás különbözete (±)
Bruttó cash flow
5. Fizetett, fizetendő adó (-)
6. Fizetett, fizetendő osztalék, részesedés (-)
Nettó cash flow
7. Szállítói kötelezettség változása (±)
8. Egyéb rövidlejáratú kötelezettség változása (±)
9. Passzív időbeli elhatárolások változása (±)
10. Vevőkövetelés változása (±)
11. Forgóeszközök (vevő és pénzeszközök nélkül) változása (±)
12. Aktív időbeli elhatárolások változása (±)
II. Befektetési cash flow
13. Befektetési eszközök beszerzése (-)
14. Befektetési eszközök eladása (+)
15. Kapott osztalék, részesedés (+)
III. Finanszírozási cash flow
16. Részvénykibocsátás, tőkebevonás bevétele (+)
17. Kötvény, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír kibocsátásának bevétele (+)
18. Hitel és kölcsön felvétel (+)
19. Hosszú lejáratra nyújtott kölcsönök és elhelyezett bankbetétek törlesztése, beváltása, megszüntetése (+)
20. Véglegesen kapott pénzeszközök (+)
21. Részvénybevonás, tőkekivonás (-)
22. Kötvény és hitelviszonyt megtestesítő értékpapír visszafizetése (-)
23. Hitel és kölcsön törlesztése (-)
24. Hosszú lejáratra nyújtott kölcsönök és elhelyezett bankbetétek (-)
25. Véglegesen átadott pénzeszközök (-)
26. Alapítókkal szembeni, illetve egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek változása (±)
IV. Pénzeszközök változása (I±II±III)

Forrás: James Warren, Cengage Learning, 2017.

[35] Gábler Gergely (2008): *Pénzügyi Tervezés*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.

[36] Takács András (2007): A számított vállalatérték és a részvényárfolyam kapcsolata a magyar tőzsdei vállalatoknál. In: *Statisztikai Szemle*. 85., (10–11.).

[37] Jacque, Laurent (2019): *International Corporate Finance*. New Jersey: John Wiley&Sons.

A 6. ábrán láthatjuk, hogy a cashflow-kimutatás 3 részre tagolódik, a működési cash flow, a befektetési cash flow és a finanszírozási cash flow.

Cash flow tervezése és előrejelzése rendkívül fontos egy vállalat működése során. Ilyen előrejelzés nélkül a vállalat vezetői nem ismernék a pénzállomány várható alakulását, ami könnyen likviditási problémákat vetne fel, és legrosszabb esetben a vállalat akár képtelen lenne kifizetni egy szállítói tartozást, munkabért vagy egyéb kötelezettséget. Az előrejelzés ennél is fontosabb célja a jövőben termelhető pénzüsszegek nagyságának meghatározása, mely egyúttal meghatározza a vállalat értékét. [35]

Számítási módszer

A diszkontált cash flow (továbbiakban: DCF) előnye a korábban bemutatott vagyoneértékkel szemben az, hogy figyelembe veszi a pénz időértékét. Amikor a DCF modell segítségével igyekszünk megbecsülni egy adott vállalat értékét, akkor azt vizsgáljuk, hogy a vállalat a jövőben milyen mértékben lesz képes teljesíteni a tulajdonosok által elvárt hozamot. Ezen megtérülés számításakor figyelembe vesszünk egy megfelelően meghatározott minimális hozamot, ami egyben az alternatív költséget jelenti. A DCF-modell segítségével a vállalat értékét a jövőbeli időszakokban várhatóan elért pénzáramok jelenértékeként határozzuk meg. [36]

A DCF-modell elkészítése több meghatározó, egymásra épülő lépésből áll: *equity cash flow (ECF) meghatározása, ECF-előrejelzés, diszkontráta kiszámítása, ECF diszkontálása*. A továbbiakban ezen pontokat fogjuk részletezni.

A DCF-modell során a *tulajdonosi pénzárammal (equity cash flow)* fogok számolni, hogy így ki lehessen küszöbölni a tőkeszerkezet vállalati értékre gyakorolt hatását. Az ECF olyan adózás utáni pénzáramként definiálható, amit a tulajdonosok osztalék formájában kifizethetnek maguknak, vagy akár vissza is forgathatják azt a vállalatba. [37]

Számítási képlete:

$$\begin{aligned} & \text{Adózott eredmény} + \text{Éves elszámolt értékcsökkenés} - \text{Beruházások értéke} \\ & \text{Működő tőke lekötés növekménye} - \text{Hitel törlesztés} + \text{Új hitel felvétel} \quad (9) \\ & \text{Elsőbbségi részvények osztaléka} = \text{Tulajdonosok számára elérhető hozam (ECF)} \end{aligned}$$

Equity cashflow-előrejelzés során a jelen, illetve múltbéli adatok segítségével igyekszem minél pontosabban meghatározni a bank éves tulajdonosi pénzáramlását. Az előrejelzés egyik módszere, hogy az adott legfrissebb beszámoló alapján kiszámoljuk a vállalat FCF-ét, majd kiszámoljuk annak jövőértékét, az alábbi képlet segítségével.

$$FV=C * (1+r)^n \quad [10]$$

Ahol:

FV=free cash flow jövőértéke

C=kezdeti pénzüsszeg

r=kamatláb

n=adott évek száma

Mivel minket a ECF jövőbeni értéke érdekel, így a kezdeti pénzüsszeg a korábban bemutatott ECF lesz, valamint a kamatláb az elmúlt évek ECF-ének százalékban meghatározott átlagos változása lesz. [38]

Következő lépésben meg kell határozni a *diszkontrátát*, aminek segítségével ki tudjuk számolni az előbb meghatározott jövőbeli FCF-ek jelenértékét. Az egyik legpontosabb és legerjedtebb diszkontráta a súlyozott átlagos tőkekölség (WACC), ami a súlyozott átlagos tőkekölség rövidítése. Ezen mutató megmutatja, hogy mekkora az eladósodottság átlagos költsége az egyes szolgáltatók rendelkezésére álló különféle finanszírozási módok esetében, valamint, hogy mekkora a kölcsöntőke és a saját tőke értéke. Számítási képlete:

$$WACC = K_e w_e + K_d w_d (1-T) \quad [11]$$

Ahol:

K_e=saját tőke költsége

K_d=idegen tőke költsége

w_e=saját tőke tőkestruktúráján belüli aránya

w_d=idegen tőke tőkestruktúráján belüli aránya

T=társasági adókulcs

A saját és idegen tőke tőkestruktúráján belüli arányát a lenti összefüggések segítségével határozhatjuk meg:

[38] Lev, Baruch–Gu Feng (2016): *The End of Accounting*. New Jersey: John Wiley&Sons.

[39] Kent, Baker–Greg Filbeck–Halil Kiyamaz (2020): *Equity Markets, Valuation and Analysis*. New Jersey: John Wiley&Sons. Pp. 217–218.

$$w_e = E / (E + D) \quad [12]$$

valamint,

$$w_d = D / (D + E) \quad [13]$$

Ahol:

E = saját tőke összege

D = idegen tőke összege

A 15-ös számú képletben látható K_e értéket, tehát a saját tőke költségét az alábbi képlettel lehet kiszámolni:

$$K_e = R_f + \beta_l (R_m - R_f) \quad [14]$$

Ahol:

R_f = kockázatmentes ráta

β_l = vállalatra jellemző béta-koefficiens

R_m = piaci megtérülés kockázatmentes ráta feletti többlete

A fent említett béta egy nagyon fontos mutató, ami meghatározza a részvényhozam és részvénypiaci hozam közötti arányt. Mivel az MKB Bank Nyrt. részvényeivel nem történik napi szintű kereskedés, így nem lehet meghatározni a részvények hozamát sem. Ilyenkor benchmarkon alapuló számításokat kell végezni, és a keresett béta a peer group tagok bétájának mediánja lesz. [39]

A (15) egyenletben található K_d értékét a következő képlettel lehet kiszámolni:

$$K_d = R_f + \text{Hitelkockázati prémium} \quad [15]$$

Miután minden fenti adatot sikeresen kiszámoltunk be kell helyettesíteni a lenti képletbe, és megkapjuk a vizsgált vállalat DCF modellalapú értékét.

$$DCF = \frac{FCF_1}{1 + WACC} + \frac{FCF_2}{(1 + WACC)^2} + \dots + \frac{FCF_n}{(1 + WACC)^n} \quad [16]$$

Végső lépésként megvizsgáljuk a modell érzékenységét, ilyenkor a fenti képlet értékeinek megváltozása esetén mérhető vállalat értékére gyakorolt hatását vizsgáljuk, pontosabban a WACC, és az FCF számításához szükséges kamatláb $\pm 0,5\%$ és $\pm 1\%$ -os megváltozásának vállalatértékre gyakorolt hatását vizsgáljuk. [40]

A cikk 2. része a következő lapszámban jelenik meg.

[40] Joshua, Rosenbaum–Joshua, Pearl (2013): *Investment Banking*. New Jersey: John Wiley&Sons.

A Z-generáció megítélése a magyarországi rejtett gazdaságról 2022-ben 1. rész

Összefoglalás: A rejtett gazdaságba beletartozik minden olyan nem regisztrált tevékenység, ami hozzájárul a GDP előállításához, olyan jövedelem, amit a hatósági nyilvántartásokban nem regisztráltak, törvénybe ütközik, valamint azon tevékenységek is, amik kikerülnek az állami szabályozást vagy adóelkerülés céljából rejtve maradnak az állam elől. A rejtett gazdaság mérését és becslését leginkább a rejtett mivoltuk nehezíti meg és az, hogy nem áll rendelkezésre kellő mennyiségű információ. A szakemberek különböző becsléseket végezhetnek nyilvános adatbázisokból vett adatok segítségével, aggregátumokat felhasználva, valamint a vállalati szektor vagy az adott terület lakosságának megkérdezéséből. Kutatásunk 2022. őszén, online kérdőív segítségével vizsgálta, hogy a Z-generáció tagjai miként vélekednek a rejtett gazdaságról, valamint felmérte, hogy a mennyire vannak tisztában a Magyarországon bevezetett gazdaságfehérítő intézkedésekkel.

Kulcsszavak: Informális gazdaság; gazdaságfehérítés; fekete foglalkoztatás; adóelkerülés; korrupció; homo sapiens digitális.

Abstract: The hidden economy includes all unregistered activities that contribute to the production of GDP, income that is not registered in the official records, which is in violation of the law, as well as activities that evade state regulation or remain hidden from the state for the purpose of tax evasion. The most difficult thing to measure and estimate the hidden economy is their hidden nature and the fact that there is not enough information available. Experts can make different estimates with the help of data taken from public databases, using aggregates, as well as from surveys of the population, of the company sector or of the given area. In the autumn of 2022, our research, using an online questionnaire, examined how the members of Generation Z think about the hidden economy, as well as assessed how aware they are of the economic whitening measures introduced in Hungary.

* *Dunaiújvárosi Egyetem,
Társadalomtudományi Intézet,
gazdálkodási és menedzsment
BA-hallgató*

Email: cseni20170911@gmail.com

** *Dunaiújvárosi Egyetem,
Társadalomtudományi Intézet,
egyetemi tanársegéd*

Email: kovacszs@uniduna.hu

[1] A kutatás forrása Oláh Csenge: „A rejtett gazdaság fehéritése Magyarországon” című szakdolgozata, amely Kovács Szilvia szakmai vezetésével készült a Dunaiújvárosi Egyetemen 2022. tavaszi/őszi félévében. A jelen tanulmány szerkesztését, a forrásanyag átírását, fejlesztését Kovács Szilvia végezte 2023. márciusában.

Keywords: Informal economy; economic whitening; black employment; tax evasion; corruption; homo sapiens digitalis.

Bevezetés

A tanulmány, a gazdaság árnyoldalát, a rejtett gazdaság problematikáját és a hozzá kapcsolódó szakpolitikai megoldásokat, a gazdaságfehéritő intézkedéseket kívánja bemutatni – a Z-generáció szemszögén keresztül. Egy 2022. őszi zajlott, online kérdőíves felmérésben vizsgáltuk a rejtett gazdaság megítélését, valamint, hogy a fiatalok mennyire vannak tisztában a gazdaságfehéritő intézkedésekkel Magyarországon. A kutatás két hipotézise a következő:

H1: A rejtett gazdaság tevékenységeit teljes mértékben elítélik a Z-generáció tagjai.

H2: A digitális tudás birtokában lévő Z-generáció tagja ismerik a gazdaságfehéritő intézkedéseket.

Ezen állítások értékelése érdekében a tanulmány első részében a rejtett gazdaság jellemzőit, azon belül fogalmi kereteit, illetve mérési lehetőségeit tekintjük át. Ezt, a gazdaság fehéritésével kapcsolatos szakpolitikai intézkedések, ezen belül a digitalizáció adta lehetőségek számbavétele követi. Bemutatjuk a Z-generáció jellemzőit, majd az empirikus kutatás kiértékelése, illetve a kutatás összegzése zárja a munkát. [1]

A rejtett gazdaság jelentése és mérése

FOGALMI ÁTTEKINTÉS

A rejtett gazdaság elnevezésére nincs állandósított, egységes álláspont, így a rejtett gazdaság fogalma nem tekinthető homogénnek. A különböző esettanulmányok, cikkek, szakirodalmak tanulmányozása alapján azt mondhatjuk, hogy a rejtett gazdaság elnevezésének nem csak számos szinonimája létezik, de a különböző kifejezések tartalmilag is árnyalják. Magyarországon a leggyakrabban felbukkanó megnevezések a

következők: fekete-, szürke-, rejtett-, árnyék-, nem megfigyelt-, informális gazdaság. Ezen megnevezések angol nyelvű megfelelői: black-, grey-, hidden-, shadow-, non-observed-, informal economy. [2] A legelterjedtebb és legáltalánosabbnak mondható megnevezések: *a rejtett gazdaság, a szürkegazdaság, az árnyékgazdaság és/vagy a feketegazdaság.*

Ahhoz, hogy a rejtett gazdaság fogalomtárát megértsük és tisztában legyünk a jelentésével, ismernünk kell a formális és informális gazdaság fogalmát, a rejtett gazdaság szinonimáinak jelentését, valamint különböző tartalommal bíró értelmezéseit is.

a. Az **informális gazdaság** fogalmát 1972-ben vezette be az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Nemzetközi Munkaügyi Szervezete (NMSZ). Az informális gazdaságot másképpen árnyékgazdaságnak vagy szürkegazdaságnak is nevezik. Olyan gazdasági tevékenységekből tevődik össze, amelyet az állam nem adóztat, nem tud szabályozni és nem gyakorol ellenőrzést felette. Ez teljesen ellentétes a **formális gazdasággal**, ami annyit jelent, hogy adóztatható, szabályozható és beilleszthető a bruttó nemzeti termék (Gross National Product, GNP) kiszámításába. Az informális gazdaság részét képezi a pénzért végzett „fusi” munka, minden egyes számla nélküli munka, a házi barkácsolás, a különböző barterügyletek és végül, az ellenszolgáltatás nélküli munka is idetartozhat.

b. A **feketegazdaság** engedély nélkül, az adózási kötelezettségek teljesítését teljesen vagy részben kijátszó, illegális, azaz törvénytelen tevékenységre utaló gazdasági vagy üzleti tevékenység. Megkülönböztetünk enyhébb és súlyosabb feketegazdaságot. Enyhébb formája már a számlaadás hiányát is jelentheti, vagyis hogy az adott ország adóhatósága számára láthatatlanná válik az adott pénzösszeg. A bevallás hiánya pedig fekete jövedelmet hoz létre, amiből az következik, hogy a piacon jelenlévő többi versenytárshoz képest árban alacsonyabb, viszont jövedelmezőségben eredményesebb bevételt generál. Egyik leginkább érzékelhető hatása magában a költségvetésben jelenik meg, nem csak a bevételi oldalon, de kisebb részben a kiadási oldalon is. Súlyosabb formának tekinthető az, amikor a feketegazdaság korrupcióval is társul. A feketegazdasághoz sorolható tevékenységek skálája igen széles, efféle tevékenységek közé sorolható például a lopott áruval való kereskedelem, a kábítószerkereskedelem, az emberkereskedelem, a pénzmosás

[2] Fenyvesi Éva–Vágány Juditt Bernadett (2020): A rejtett gazdaság néhány területének szisztematikus szakirodalmi áttekintése. *Közgazdasági Szemle*. 67., (5.). Pp. 516–517. <http://epa.niif.hu/00000/00017/00281/pdfEPA00017_kozgazdasagi_szemle_2020_05_512-532.pdf>

[3] HOLD Alapfor-galmazó Zrt.: *Fekete-és szürkegazdaság*. <<https://hold.hu/lexikon/feketegazdasag-es-szurkegazdasag/>>

[4] Ibid.

[5] Földalatti tevékenység: bizonyos jogi normák elkerülése, a jövedelem-, az adó-, a járulékok kifizetésének hiánya, a minimálbér meg nem adása, biztonsági vagy egészségügyi szabványok be nem tartása.

és a prostitúció is. Illegális tevékenységnek minősül az, amit az adott ország (törvénye) tilt és szankcionál. Minden olyan bevételt, ami a feketekereskedelemben létrejön az adásvétel során, azt feketepénznek nevezzük. [3]

c. A gazdaság működésének velejárója a **szürkegazdaság** tevékenységeinek a létezése. A legális és illegális területek közé tehető, mivel azóta van jelen a szürkegazdaság, amióta megkülönböztetünk legális és illegális tevékenységeket. A feketén végzett tevékenységgel ellentétben a szürkén végzett tevékenység nem ütközik törvénybe, nem tiltott, viszont a megszerzett jövedelem után a bevallás kötelezettsége vagy elmarad, vagy hamisan kerül feljegyzésre. [4]

d. A **nem megfigyelt gazdaság** olyan gazdasági tevékenységre utal, ami nem kerül be a gazdasági teljesítmény mérőszámába, a bruttó hazai termék (Gross Domestic Product, GDP) számításba. Hamis vagy hiányos statisztikai képet mutat és nincs jelen a statisztikai felmérésekben, valamint az adminisztratív nyilvántartásokban. Ennek következménye, hogy jelentős mértékben torzítja a rendelkezésre álló statisztikákat, így nem feltétlen kaphatunk pontos képet a gazdaság működéséről, aktuális helyzetéről. A nem megfigyelt gazdaságot a közvetlenül nem mérhető gazdasági aktivitás összességének is nevezik, amely a legtöbb esetben az adócsaló vagy adóelkerülő tevékenységet érinti. Nem megfigyelt gazdasági tevékenységnek minősülnek az informális gazdasági, a földalatti tevékenységek, [5] továbbá az illegális tevékenységek is.

A tanulmányban elsődlegesen és általános fogalomként a *rejtett gazdaság* megnevezést alkalmazzuk. A tágabb meghatározás szerint azok a gazdasági tevékenységek tartoznak ide, amiket a hatóságok nem regisztrálnak, illetve valamilyen módon kikerülnek az állami szabályozást, vagy rejtve maradnak az állam elől adóelkerülés céljából. Ebben a megfogalmazásba beletartoznak az illegális tevékenységek is. A szűkebb meghatározásba tartozik például az adóelkerülés, az egyes munkaerő-piaci szabályozások be nem tartása (a minimálbér, a munkaórák száma, a munkavédelmi előírások), valamint az egyéb adminisztrációs előírások kikerülése.

A fenti ismertetés után megállapítható, hogy a rejtett gazdaságba beletartozik minden olyan nem regisztrált tevékenység, ami hozzájárul a bruttó hazai össztermék előállításához, olyan jövedelem, amit a hatósági nyilvántartásokban nem regisztráltak, törvénybe ütközik, valamint ide tartoznak az olyan tevékenységek is,

amik kikerülnek az állami szabályozást vagy az adóelkerülés céljából rejtve maradnak az állam elől. A feketegazdaságot a közbeszédben leggyakrabban a be nem jelentett munka és az illegális tevékenységek összességéként határozzák meg. A be nem jelentett munkavégzésnek nincs hivatalos definíciója, de az Európai Unió meghatározása szerint a be nem jelentett munkavégzés: „bármely olyan fizetett tevékenység, amely természetét tekintve törvényes, azonban nincs bejelentve a hatóságoknál, figyelembe véve a tagállamok szabályozó rendszerében meglévő különbségeket.” [6]

Nem lehet éles határvonalat húzni a rejtett-, informális-, vagy a feketegazdaság között, mert ez egy rendkívül összetett jelenség. Szinte a világ összes országában fellelhető a rejtett gazdaság, azonban ország és ország között vannak lényegi eltérések, különbségek. Több tényező befolyásolhatja a rejtett gazdaság létét, ezek lehetnek például az adott ország fejlettségének színvonala, az adórendszere, az adókultúrája, a jogrendszere, az intézményrendszere stb. A jelenség kialakulásának számos oka lehet és ezek az okok szintén eltérhetnek az országok között, így különbséget kell tennünk általános okok és adott társadalmi vagy gazdasági rendszerben kialakult okok között.

A rejtett gazdaságnak nem csak negatív, de pozitív tevékenységei is vannak. Ilyen például az, hogy már a GDP összértékébe beleszámítják, vagy ilyen a láthatatlan munka [7] is, mint például az összes háztartási munka, tulajdonképpen maga a háztartásbeliség.

[6] ec.europa.eu: *Be nem jelentett munkavégzés, tematikus tájékoztató.*

<https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_undeclared-work_hu.pdf>

[7] Láthatatlan munka: a társadalom tagjai által a háztartásban végzett fizetés nélküli munka vagy a közönség javára végzett önkéntes tevékenység.

MÉRÉSI MÓDSZEREK ÉS BECSLÉSI LEHETŐSÉGEK

A rejtett gazdaság számos különböző tevékenységet foglal magában. Nem található olyan közös ismérv, ami minden nem megfigyelt tevékenységre jellemző lenne. A rejtett tevékenységeket, a rejtett jövedelmet vagy a rejtett foglalkoztatást eleve nehéz feltárni a rejtett mivoltuk és sokoldalúságuk miatt. Ezen tevékenységeket vizsgálni, egymással összehasonlítani térben és időben nem egyszerű feladat, függvényszerű kapcsolattal sem jellemezhető és nincs egy konkrét mutatószám sem, ami megkönnyítené helyzetünket a mérést illetően. Amiként Murai Bálint és Ritzlné Kazimir Ildikó statisztikusok fogalmaznak: „A gazdaságban bekövetkező változások hatására a nem megfigyelt gazdaság struktúrája átalakulhat, változhatnak a gazdasági szereplők és azok magatartásformái és a különböző szektorok súlya, vagyis az aggregátumok

[8] Murai Bálint–Ritzlné Kazimir Ildikó (2011): A nem megfigyelt gazdaság mérésének lehetőségei. *KSH Statisztikai Szemle*. 89., (5.). <https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/2011/2011_05/2011_05_501.pdf>

[9] Murai Bálint–Ritzlné Kazimir Ildikó (2011): A nem megfigyelt gazdaság mérésének lehetőségei. *KSH Statisztikai Szemle*. 89., (5.), Pp. 501–522. <https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/2011/2011_05/2011_05_501.pdf>

[10] Ibid.

becslése azonos paraméterek használatával hosszú távon jelentős bizonytalanságot eredményezhet.” [8] A rejtett gazdaság mérése és becslése a mai napig egy vitatható téma, amit leginkább az nehezít meg, hogy nem áll rendelkezésre kellő mennyiségű információ.

Léteznek azonban olyan becslési módszerek, amelyek a becslések egy részét indirekt módszerre építve végzik el. Ez annyit jelent, hogy nem a rejtett tevékenységet mérik, hanem a megfelelő tulajdonságokkal rendelkező, a rejtett tevékenységet okozó, vagy azzal párhuzamosan alakuló indikátorok segítségével képesek a szakemberek megbecsülni a rejtett gazdaság szintjét. Az indirekt módszeren kívül léteznek direkt módszerek is, amik az idő és a terület érzékenysége miatt szintén bizonytalanak mondhatóak. Direkt módszerek lehetnek például a survey-vizsgálatok, azaz egy kérdőíves felmérésen alapuló vizsgálat. Általános módszernek tekinthető, a közvetlen és közvetett mérési eljárás. Közvetlen mérési módszerrel a rejtett gazdaság egyes folyamatait vizsgálhatjuk, közvetett eljárással pedig a rejtett gazdaság működésének hatásait. A két módszer segítségével a rejtett gazdaság méretére tudunk következtetni, azonban ez a következtetés sem fogja tudni teljes pontossággal lefedni a valóságot.

Különböző becsléseket végezhetünk nyilvános adatbázisokból vett adatok segítségével, aggregátumokat felhasználva, valamint a vállalati szektor vagy az adott terület lakosságának megkérdezéséből. Érdemes megemlíteni, hogy az Európai Unió és a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) a közvetlen módszerek vizsgálatát helyezi előtérbe, vagyis kérdőíves formában, interjúalapú vagy statisztikai megfigyelések alapján végzi a vizsgálatokat. [9]

A Murai–Ritzlné szerzőpáros [10] összefoglalója alapján, a következő 6 táblázat egy nagy táblázatrendszer alkot, mivel ezek mindegyike becslési módszereket taglal a rejtett gazdaság méretére vonatkozóan, azonban más-más értelemben, más-más környezetben vizsgálódva, más-más változókat felhasználva mérik a rejtett gazdaság nagyságát. Bennük röviden összefoglalásra kerülnek a módszerek és modellek főbb jellemzői, feltételei (ha vannak) és alkalmazhatóságuk. A becslési módszerek hat csoportja: (1) az Aggregátumokat felhasználó becslési módszerek, (2) a Commodity flow method és normák alkalmazása, (3) a Bottom-up-módszer, (4) a MIMIC- és DYMIMIC-modell, (5) a Szimulációs modell, valamint (6) a Költség–haszon-modell.

(1) Az alábbi, **aggregátumokat felhasználó becslési módszerek** csak a rejtett gazdaság dinamikáját képesek megállapítani. A különböző változókat használó becslési módszereket a helyén kell kezelni a nagyon szigorú, előre meghatározott

feltételek miatt. A rejtett tevékenységek szintje egy referenciaérték kiválasztása után számítható ki és ezen becslések pedig feltételeznek egy adott időszakot (általában egy évet), amiben nem volt jelen a rejtett tevékenység. A pénzkeresleten alapuló módszer számos becslés alapja. A megfigyelt gazdaság pénzkeresletét, a regisztrált gazdaság GDP-szintjét és a pénztartás alternatív költségét felhasználva tudják kiszámítani. Ha a feltételek teljesülnek, akkor a mutató kiszámítható a megfigyelt gazdaságról ismert adatok alapján, majd ennek segítségével meghatározható a rejtett GDP. Egy képlet alapján könnyen használható modelltől van szó, ami a pénzpiac egyensúlyára épül. A modell kiinduló összefüggése a mennyiségi pénzelmélet alapegyenlete, amely a pénzkereslet és pénzkinálat egyenlőségét fejezi ki:

$$MV = PY, \text{ ahol az}$$

M = pénzmennyiség, V = pénz forgási sebessége, PY jelenti a tranzakciók értékét, ahol a P az árszínvonal, az Y pedig a GDP reálértéke. A pénzkeresleten alapuló modell kiegészítéseként használható a pénzkereslet ökonometriai becslése, a pénzkeresleti függvény.

1. táblázat. Becslési módszerek aggregátumokat felhasználva

Módszer neve:	Kézpénzkereslet és a GDP arányának alakulása		
Feltételek:	kézpénz tranzakciók	A kézpénzkereslet és GDP rögzített arányának változása	
A rejtett tevékenységek GDP-n belüli súlyának változását fejezi ki			
Módszer neve:	Elektromosáram-fogyasztás GDP-re vetített arányának alakulása		
Feltételek:	Áramfogyasztás változása	Az áramfogyasztás GDP szerinti rugalmassága nem tekinthető állandónak	Nem minden rejtett tevékenység végzéséhez kell áramfogyasztás
Idő-és terület-érzékenysége miatt nem feltétlen ad hiteles információt			
Módszer neve:	Kormányzati kiadások szintje		
Feltételek:	Ismerni kell a rejtett jövedelmeket és azok eloszlását A megfigyelt és nem megfigyelt jövedelmeket egyaránt figyelembe kell venni		
Feltételezett eredmény:	A megfigyelt és nem megfigyelt jövedelmi kiadások növekednek, akkor a rejtett gazdaság szintjénél csökkenés következhet be.		

Módszer neve:	A háztartások tartós fogyasztási javak iránti keresletének alakulása		
Feltételek:	Együtt mozog a rejtett tevékenységek alakulásával	Függ az adott ország sajátosságaitól	
Módszer neve:	Pénzkeresleten alapuló módszer		
Feltétel:	Pénz forgási sebessége állandó	Megfigyelt és nem megfigyelt gazdaságban azonos a pénz forgási sebessége	A pénz felhasználása szerint felosztható: 1. rejtett pénzkereslet és 2. megfigyelt pénzkereslet

Forrás: Murai–Ritzlné (2011) alapján Oláh (2022: 8–9) szerkesztése.

- (2) A **commodity flow method és normák alkalmazásának** eljárása nem aggregátumok szintjén tárja fel a rejtett gazdaság tevékenységével érintett területeket, hanem részletekbe menően, pontosabban ok-okozati összefüggéseket vizsgálva jut el az eredményekhez. Nemzetgazdasági szinten alkalmazzák. Minden gazdasági szektort, ágazatot és terméket tekintve egyenlő a hazai összes kibocsátás és import összege (összes forrás), a háztartások, a kormányzat és a háztartásokat segítő nonprofit szervezetek végső fogyasztásának, a felhalmozásának és az exportnak az összegével (összes felhasználás), tehát az összes forrás egyenlő az összes felhasználással.

2. táblázat. A commodity flow method és normák alkalmazása

Normák elemzését felhasználó módszertan	Bizonyos tevékenységek erőforrás-igényességét becsüli, általában szakértői becslés alapján, valamint összehasonlítja a ténylegesen rendelkezésre álló megfigyelt gazdasági adatokkal
Norma megnevezése:	Folyó termelőfelhasználás és a bruttó kibocsájtás hányadosa
Feltételek:	
<ul style="list-style-type: none"> — Nemzetgazdasági szinten a források és felhasználások megegyeznek — A rendelkezésre álló bruttó kibocsájtás és folyó termelőfelhasználás-adat közül az egyik megbízhatónak tekinthető — Homogén termékeket, tökéletesen versenyző piaci környezetben előállító termelők esetén alkalmazható — Figyelembe kell venni a változó piaci feltételeket 	
Alkalmazhatósága:	Azonos a technológia
	Állandó a termelés egységköltsége

Forrás: Murai-Ritzlné (2011) alapján Oláh (2022:10) szerkesztése.

- (3) **Bottom-up becslési (alulról felfelé építkező) módszerek** általában különböző megkérdezésen alapuló felmérést vagy szakértői becsléseket alkalmaznak. A megkérdezésen alapuló felmérések arra alkalmasak, hogy egy bizonyos (pozitív vagy negatív) képet alkossanak az érintettek attitűdjéről. A diszkrépanciaelemzés legegyszerűbb fajtája, annak érdekében, hogy a rejtett gazdaság méretére vonatkozóan a GDP termelési és kiadási oldalát összehasonlítsa. Azonban a kapott érték csak akkor lenne 100%-ban pontos, ha a két oldalról számított GDP esetén nem kellene hibával vagy eltéréssel számolni. A termelési oldalról számításba vett szereplőknek egyik fontos érdeke, hogy aktivitásukat eltitkolják, ezáltal sem kaphatunk pontos képet a rejtett gazdaság méretére vonatkozóan.

[11] Münnich Ákos–Hidegkuti István (2012): Strukturális egyenletek modelljei: Oksági viszonyok és komplex elméletek vizsgálata pichológiai kutatásokban. *Alkalmazott Pszichológia*. 2012., (1.), P. 88. <http://ap.elte.hu/wp-content/uploads/2013/07/AP_2012_1_Munnich_Hidegkuti.pdf>

3. táblázat. Bottom-up becslési módszer

Direkt módszer esetén: Diszkrepanciaelemzés			
<ul style="list-style-type: none"> Legegyszerűbb fajta: A rejtett gazdaság méretére vonatkozó vizsgálat: a GDP termelési és kiadási oldalának összehasonlítása. 			
<ul style="list-style-type: none"> Munkainput módszer (Labour Input Method) Vállalati munkaerő-felmérés és a háztartási megkérdezésből eredő munkaráfordítás összehasonlítását jelenti 			
Megkérdezésen alapuló módszer			
Befolyással bírható tényezők:	Kérdező személye	Kérdésfeltevés módja	A feltett kérdés mennyire érthető a laikusok számára
Egyéb módszerek:			
<ul style="list-style-type: none"> Lakossági felmérések alapján Becsült SZJA vagy ÁFA és az adóhatóságához ténylegesen befolyt adók összehasonlítása 			
<ul style="list-style-type: none"> KSH munkaerő-felméréseinek és a NEAK (Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő), valamint a Magyar Államkincstár Nyugdíjfolyósító Igazgatóság adatállománya alapján számítható bejelentett foglalkoztatás különbsége 			

Forrás: Murai–Ritzlné (2011) alapján Oláh (2022: 11) szerkesztése.

(4) **MIMIC (Multiple Indicators Multiple Causes=többszörös indikátor és többszörös oki) modell** vagy más néven CFA (Confirmatory Factor Analysis=ellenőrző faktoranalízis), amely alkalmas az elméletileg feltételezett factorszerkezet ellenőrzésére. [11] A **DYMIMIC (Dynamic Multiple Indicators and Multiple Causes=dinamikus többszörös indikátor és többszörös oki) modell** a MIMIC modell dinamikus formája. A modellek az indirekt módszerek közé tartoznak. Először a rejtett tevékenység szintjét becsülik az okok feltárásával, majd pedig a következményeket becsülik a rejtett tevékenység látens változóival. A szakértők szerint a két összefüggés összevonásával a különböző okok és következmények közötti strukturális kapcsolat elemezhető. A modell elemzéséhez exogén-változók beve-

zetésére volt szükség, amelyek közé sorolhatók a rejtett gazdaságban való részvételt eredményező faktorok. Ezen exogén-változók kiválasztását a szakértők nem minden esetben támasztják alá magyarázattal. „A látens változó becslése nem stabil, vagyis az érintett országok körének és az idősor hosszának kis mértékű változására is érzékenyen reagál”. [12]

4. táblázat. MIMIC- és DYMIMIC-modell

Módszer jellemzője:	A rejtett gazdasági aktivitás kiváltó okai között és a rejtett tevékenység hatását tartalmazó indikátorok között teremtenek kapcsolatot				
MIMIC modell:					
Exogén változók bevezetése szükséges					
Exogén változók:	Általános adóráta/határadóráta	Szabályozás mértéke	Inflációs ráta	Férfi munkaerő állománya	Kézipénz/pénzkiálat

Forrás: Murai–Ritzlné (2011) alapján Oláh (2022: 12) szerkesztése.

- (5) A **szimulációs modell** az indirekt módszerek közé tartozik és képes a gazdaságpolitikai eszközök hatását előre jelezni. Az ágensalapú modellezéssel a résztvevők egyedi döntésének hatása elemezhető. Ugyanakkor a modell hibája is ugyanebben rejlik, mivel a résztvevők cselekvési szabályait, magatartásukat a szimuláció során kódolják be a rendszerbe. „A magyar gazdaság működésére felállított szimulációs modell eredményei szerint a kormányzat szolgáltatásainak javulása csökkenti a rejtett tevékenységeket.” [13]

[12] Murai Bálint–Ritzlné Kazimir Ildikó (2011): A nem megfigyelt gazdaság mérésének lehetőségei. *KSH Statisztikai Szemle*. 89., (5.).
<https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/2011/2011_05/2011_05_501.pdf>

[13] Murai Bálint–Ritzlné Kazimir Ildikó (2011): A nem megfigyelt gazdaság mérésének lehetőségei. *KSH Statisztikai Szemle*. 89., (5.).
<https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/2011/2011_05/2011_05_501.pdf>

[14] Határhaszon (MU): Megmutatja, hogyan változik egy fogyasztó teljes haszna egy adott jószágból, ha egy egységgel növeli a fogyasztását.
 Határköltség (MC): Megmutatja, hogy hogyan változik az összköltség, ha a termelést egy egységgel növeljük.

5. táblázat. Szimulációs modell

Mesterségesen létrehozunk egy virtuális valóságot, ami jól megfeleltethető az „igazi” valóságnak. Matematikai algoritmusokkal imitálják a lehetséges történéseket és ezekből a számítások kimeneteléből vonják le a következtetéseket a valóságra nézve.	
Ágens alapú modellezés:	Létrehozunk egy számítógépes programot, amiben egy szimulált társadalom működik és a szereplőinek egyedi preferenciái vannak (programozás útján). Létezhet a programban akár egy tanulási folyamat, különböző intézmények, korlátozott információ, társadalmi kapcsolatok stb.
Alkalmazhatósága:	Olyan területen, ahol az adatgyűjtés nem lehetséges
	Olyan területen, ahol az adatgyűjtés nagyon körülményes és/vagy költségigényes lenne

Forrás: Murai–Ritzlné (2011) alapján Oláh (2022:13) szerkesztése.

(6) A **költség–haszon elemzés** közgazdasági szempontból egy közjószág biztosításának társadalmi költségeit és hasznát hasonlítja össze. Az elemzés feltérképezi, hogy egy tevékenység végrehajtása meddig a szintig éri meg az adott egyénnek. Az elemzést a legtöbb esetben fejlesztési projektekhez, illetve kormányzati szabályozáshoz kapcsolódó döntések támogatására használják, azonban vizsgálják a rejtett tevékenységek szempontjából is.

6. táblázat. Költség–haszon elemzés

Módszer:	Egy adott tevékenység végrehajtása addig a szintig éri meg, ameddig az abból származó határhaszon nagyobb, mint a végrehajtásának a határköltése. ^[14]
Rejtett gazdaság szempontja szerint vizsgálható:	
Az adóalanyak meddig érdemes a rejtett tevékenységet folytatnia (mekkora árbevétel szintig)	Adóellenőrzések gyakoriságának és a várható büntetések nagyságának hatása a rejtett tevékenységekre
A pénzben kifejezhető határhasznot veti össze a tevékenység folytatásának határköltésével, ami az esetlegesen bekövetkező szankció várható értékéből származtatható	A határhaszon egyik része a várható büntetési tétel, amely bizonyos valószínűséggel a jövőben keletkezik, így nehezen számszerűsíthető a jelenben

Forrás: Murai–Ritzlné (2011) alapján Oláh (2022: 14) szerkesztése.

Az eddig bemutatott becslési módszerek és modellek mellett érdemes pár szót ejteni a rejtett tevékenységhez vezető motivációs tényezőkről. Murai–Ritzlné tanulmánya [15] a becslési és mérési lehetőségek közé sorolja a motivációt, mint az egyén belső, ösztönző erejét, amit a külső indítékok és a belső indítékok egyaránt befolyásolhatnak. A rejtett tevékenységek motivációs tényezői csoportosíthatóak, három csoportot különböztethetünk meg az alábbiak szerint:

I. csoportba sorolhatók a gazdasági szereplők működésének intézményi feltételei: adórendszer, társadalombiztosítási rendszer, korrupció, bürokrácia kiterjedtsége, jogrendszer, közjavak elérhetősége és szintje.

A korábban már elvégzett vizsgálatok eredményei alapján elmondható, hogy az intézményrendszer bonyolultságának növekedése és a korrupció terjedése növeli a rejtett gazdaság teljesítményét.

II. csoportba sorolhatók a gazdasági tényezők: egy főre jutó GDP növekedési üteme, adók szintje, járulékok szintje, minimálbér nagysága, munkanélküliségi ráta mértéke és a munkanélküliség szerkezete.

A rejtett gazdaság aránya bizonyos ágazatokban kimagasló lehet, ennek hátterében állhat az alkalmi munkavégzés, a nehéz ellenőrizhetőség, valamint a képzetlen munkaerő foglalkoztatásának nagysága.

III. csoportba sorolhatók a társadalmi tényezők: népesség etnikai összetétele, népesség korösszetétele, képzettség szintje és a kapcsolati tőke.

A rejtett gazdaság mértéke, jellemzői és kezelése Magyarországon

„A rejtett gazdaság becslésére leggyakrabban lakossági vagy vállalati adatfelvételekre és adminisztratív adatok másodelemzésére támaszkodó közvetlen módszereket, vagy a rejtett tevékenységekkel korreláló adatokra támaszkodó közvetett módszereket alkalmaznak. Magyarország rejtett gazdaságának (a foglalkoztatást érintő és más formáit is felölelő) egészére vonatkozó 1997 és 2002 közötti becslések a GDP 20–25%-ára teszik annak mértékét, a frissebb számítások általában csökkenő tendenciára utalnak.” – állítják Elek Péter és szerzőtársai. [16, 17]

[15] Murai Bálint–Ritzlné Kazimir Ildikó (2011): A nem megfigyelt gazdaság mérésének lehetőségei. *KSH Statisztikai Szemle*. 89., (5.). Pp. 501–522. <https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/2011/2011_05/2011_05_501.pdf>

[16] Elek Péter et al. A bérekhez kapcsolódó adóeltitkolás Magyarországon. Budapest: ELTE Empirikus Tanulmányok Intézete, 2009. április. Pp. 5–6. <http://adko.hu/01_files/adotanulmanyok/2009/beradok-eltitk.pdf>

[17] Az azonos időszakban mért GDP-arányos becslések eltérést mutatnak, mivel a különböző szerzők különböző becslési módszereket alkalmaztak a rejtett gazdaság méretére vonatkozóan. Például: az 1997-es évre vonatkozóan Eilat és Zinnes (2000) 34% GDP arányos becslést mutatott, az áramfogyasztáson alapuló módszerrel; OECD (2004) 15,4%-ot diszkrépancia módszerrel, 30%-ot a GDP jövedelmi és kiadási oldala közötti eltérés alapján; Lackó (2000) 25,5%-ot diszkrépancia módszerrel, elméleti és tényleges tb-járadékbevétel szerint. (Elet et al., 2009: 6)

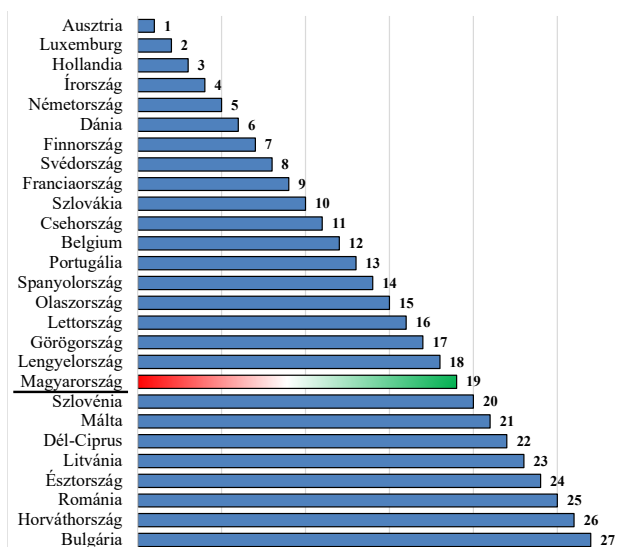
[18] Medina, Leandro–Schneider, Friedrich (2018): *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?*, 2018. január 24. <<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583>>

A rejtett gazdasággal szorosan összefügg a rejtett foglalkoztatás, aminek két csoportját különböztetjük meg. Az egyik a *fekeete foglalkoztatás*, a másik pedig a szürke foglalkoztatás. Ebben az esetben a két fogalom nagyon eltér egymástól. Fekete foglalkoztatásnak azt tekintjük, amikor a munkavállalónak nincs jogszerű munkaviszonya és a teljes fizetését feketén (akár készpénzben) kapja meg. A fekeete foglalkoztatástól részben eltérően, a szürke foglalkoztatás azt jelenti, hogy a munkaadó jogszerűen foglalkoztatja a munkavállalót, de a fizetésének egy részét feketén kapja meg (akár szintén készpénzben).

A rejtett gazdaság léte alacsonyabb azokban az országokban, ahol nincsenek kritikus szociális problémák, ahol a társadalmi-politikai rend stabil, ahol a törvények betarthatóak és ahol az adóterhek tűrhetőek a vállalkozásokra és a munkavállalókra nézve. A másik oldalról megközelítve: nagyobb a rejtett gazdaság léte, ahol az adóterhek magasabbak az optimálisnál, nincs megfelelő szabályzás vagy szankcionálás (ameddig megéri a rejtett gazdaságban való tevékenykedés és még magasabb jövedelemre tesz szert, mint a lebukást követő büntetés értéke), ahol az életszínvonal alacsonyabb és ahol nagyon szembetűnő a társadalmi-, politikai egyenlőtlenség.

A következő ábra szemlélteti az EU-n belüli tagországok rangsorát a rejtett gazdaság méretére vonatkozóan [18]:

1. ábra. EU tagországainak rangsora a rejtett gazdaság mérete alapján

Forrás: Medina-Schneider (2018) alapján Oláh szerkesztése.

ADÓELKERÜLÉS VAGY ADÓCSALÁS?

A rejtett gazdaság fogalma egyre több tényezővel bővült az elmúlt évtizedekben. Az 1980-as években elsősorban a magánszemélyek nem regisztrált pénzszerzési tevékenységét jelentette, az 1990-es évekre pedig tovább tágult a fogalom, miszerint már a vállalkozások adóeltitkolásának magatartását is beleértették.

Hazai viszonylatban a rejtett gazdaságban való részvétel fő mozgatórugói közé tartozik az életszínvonal minősége, a társadalmi egyenlőtlenség, a foglalkoztatás minősége, a még mindig jelen lévő készpénzforgalom, a vállalati bevételek eltitkolásának motivációja és a társadalom szubjektív megítélése. A vállalati bevételek eltitkolása hazánkban magas arányt mutat, amelynek okai a nem megfelelő szabályozás, a nem megfelelő szankcionálás, valamint a nem megfelelő ellenőrzés.

Az adóelkerülés és az adócsalás szó hallatán sokan úgy gondolják, hogy az egyik a másikat átfedi, pedig a két fogalom között jogilag nagy eltérés van. A mai magyar jogrendszer nem ismeri az adócsalás fogalmát,

[19] *Smartshore.wordpress.com*: Adócsalás, adóelkerülés – mi a különbség? 2015. március 21. <<https://smartshore.wordpress.com/2015/03/21/adocsalas-adoelkerules-mi-a-kulonbseg/>>

[20] Salamon Ildikó (Szerk.) (2021): Elemzés. A digitális eszközök adózásban történő alkalmazása. *Állami Számvevőszék*. 2021. P. 19. <https://www.aszhirportal.hu/storage/files/files/elemzesek/2021/digitalis_adozas_20210202.pdf?download=true>

ugyanis a Büntető Törvénykönyvben költségvetési csalásként van bejegyezve: A 396.§ (1) szerint: „Aki a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség vagy költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában mást tévedésbe ejt, tévedésben tart, valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy a valós tény elhallgatja, a költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel kapcsolatos kedvezményt jogtalanul vesz igénybe, vagy a költségvetésből származó pénzeszközöket a jóváhagyott céltól eltérően használ fel, és ezzel egy vagy több költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Az adóelkerülés ezzel szemben az adórendszer legális, de nem megfelelő módon történő kihasználását jelenti saját előny szerzése céljából, az adófizetési kötelezettség csökkentése vagy elkerülése érdekében. Az adó elkerülésének egyik célja, hogy minimalizálja az adóterheket és a szabályokban rejlő kiskapukat felhasználva gazdasági előnyt szerezzen. Az adóelkerülés vagy másnéven adóoptimalizálás, a szabályok betartása mellett a lehető legkisebb adó megfizetését jelenti. [19]

Az államháztartás bevételeinek jelentős része a befizetett adókból és az adó jellegű bevételekből származik. A költségvetési bevételek biztosítása és az adórendszer hatékonyságának növelése érdekében az államnak alapvető érdeke, hogy az adóból származó bevételekhez minél egyszerűbben és a legnagyobb mértékben jusson hozzá úgy, hogy azzal visszaszorítsa a fekete gazdaságot és előtérbe helyezze a gazdaság kifehérítését. Az adóbevételek tekintetében a legjelentősebb bevételi forrás az Általános Forgalmi Adó (ÁFA). Az ÁFA egy fogyasztási típusú adó, ami a fogyasztókat érinti, mint adóteher, és mint bevétel pedig a költségvetést. Az ÁFA tekinthető a legigazságosabb adónemnek, mivel az állampolgárok a fogyasztás arányában járulnak hozzá a közteherviseléséhez és a fenntarthatósághoz, tehát a nagyobb jövedelem nagyobb fogyasztást eredményez, ez pedig nagyobb ÁFA bevételt generál. A 2007. évi CXXVII. törvény, az ÁFA törvény tartalmazza a fizetés szabályait hazánkban. Az adóelkerülést csökkentő intézkedések elsősorban az eltitkolt bevételek megszüntetésére, a szürke- és a feketefoglalkoztatás csökkentésére irányultak. [20]

KORRUPCIÓ JELENLÉTE

A feketegazdaság súlyosabb formája, ha az korrupcióval társul. A korrupció olyan törvénybe vagy közerkölcsbe ütköző cselekedet, amely során valaki pénzért vagy más juttatásért vagy juttatásra való kilátásért cserébe jogosulatlan előnyhöz juttat másokat. Attól függően, hogy milyen pozícióban van az előnyhöz juttató, beszélhetünk például politikai, közigazgatási, orvosi, rendőri, katonai vagy gazdasági korrupcióról. Konkrét, pontos definíciója a korrupciónak nem létezik. [21] Ebben a fejezetben a politikai korrupcióra fogunk kitérni. [22]

Nemzetközi szinten kiemelkedik az ENSZ és a TI fogalomhasználata, amely szerint a korrupció a rábízott hatalommal való visszaélés egyéni haszonszerzés céljából. A TI szerint egyik esetben a jogszabályok a korrupciót lehetővé teszik, míg másik esetben a korrupció jogszabályellenes. A jogszabály(ok)on alapuló kötelezettségek megszegése és ezáltal korrupciós helyzet előidézése az első fogalomnak a meghatározásába tartozik bele. Az az eset, amikor nincs jogszabályi alap, mégis a konkrét cselekmény általános erkölcsi megítélés alapján a korrupció körébe sorolható, a fenti meghatározás alapján a második kategóriának felel meg. A TI értelmezésében továbbá a politikai korrupció általános fogalmába beletartozik a közszektor szereplőinek (politikuskok, köztisztviselők stb.) olyan magatartása, amelynek eredményeképpen helytelenül és jogtalanul vagyoni előnyhöz lehet jutni. [23]

Összeségében elmondhatjuk, hogy a korrupció a közhatalommal/közbizalommal/ráruházott pozícióval való visszaélés egyéni haszonszerzés érdekében, amire a törvény a büntetés kiszabását rendeli.

A korrupció elleni fellépés és megelőzés a Kormány feladatai közé sorolható, azonban a Transparency International (TI) Korrupciós Indexe alapján Magyarország egyre lejjebb csúszik a korrupciós ranglistáján. A korrupció mérésére különböző módszereket alkalmaznak (becslések, kockázatok, érzékelés), amelyekkel viszonylag tiszta képet kaphatunk az ország korrupciós helyzetéről. Továbbiakban TI szervezetének mérési módszerét taglaljuk. A TI Korrupciós Érzékelési Indexe (CPI) alapvetően a szakértők és üzletemberek érzékelésén alapul, valamint az érzékelt korrupciós fertőzöttség alapján rangsorolja az országokat. Ezeket a jelentéseket Magyarország készen kapja. A CPI egy olyan összetett mutató, amelyet 12 nemzetközi intézmény számos

[21] Magyarország Büntető Törvénykönyvének XXVII. fejezetének 290. §- 300/A. §-ig taglalja a korrupciós bűncselekményeket és az utánuk kiszabható szankcióikat.

[22] Báger Gusztáv (Szerk.) (2016): *Korrupció*. Budapest, Akadémiai. <<https://mersz.hu/bager-korrupcio/>>

[23] korrupciomegelozes.kormany.hu: A korrupció jelenségéről. <<https://korrupciomegelozes.kormany.hu/a-korrupcio-jelensegerol>>

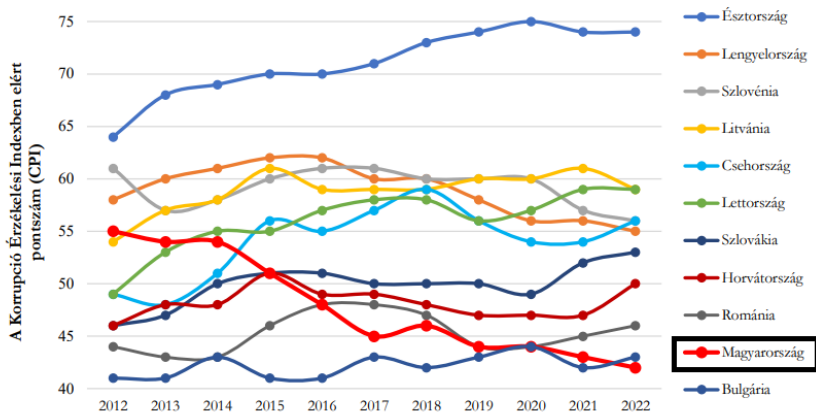
[24] Ligeti Miklós–Martin József Péter (2022): Tovább romlott a magyarországi korrupció megítélése. *Transparency International Magyarország Alapítvány*. 2022. január 25. <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2022/01/TI_Magyarország_CPI-2021_jelentes.pdf>

[25] Transparency International Magyarország: Magyarország a legkorruptabb európai uniós tagállam. *A Korrupció Érzékelési Index eredményei és a korrupciós helyzet 2022-ben*. <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2023/01/TI_Hu_CPI_2022_jelentes_final.pdf>

háttér kutatására alapozva határoznak meg arról, hogy mekkora egy ország korrupciós fertőzöttsége. A jelentés egy egyedi mérőrendszert alkalmaz, miszerint 0–100-ig terjedő skálán mutatja, hogy a közsférában milyen mértékben érzékelik a korrupció jelenlétét. Az index az állami szektorban tapasztalható korrupcióra fókuszál, és úgy definiálja a korrupciót, mint a közhivatallal személyes haszonszerzés céljából való visszaélést. A TI 2017-től a CPI jelentésében 180 országot vizsgált, pontozásuk után pedig rangsorba állította őket, ahol a 0 jelentette azt, hogy az adott országban a korrupciót magas mértékben érzékelték, tehát erősen korrupt ország; és a 100 jelentette azt, hogy az adott országban a korrupciót egyáltalán nem érzékelték, tehát egyáltalán nem korrupt ország. [24]

Az aktuális jelentés által a legtisztább országok a korrupciós kitettség szempontjából a skandináv országok (Dánia, Finnország, Svédország, Norvégia stb.). A rangsor végén a legkorruptabb országok közé tartozik, például Dél-Szudán, Szíria, Észak-Korea, Afganisztán. A világ különböző részein egészen mások az elvárások a korrupcióval szembeni rezisztenciával kapcsolatban, ezért érdemes inkább hasonló intézményrendszerű és hasonló kultúrájú országokkal összevetni sajátunkat, például az európai országokkal párhuzamot vonni. A következő ábrán látható a közép- és kelet-európai országok CPI pontszámainak változása, 2012 és 2022 között:

2. ábra. Közép- és Kelet-Európa országainak CPI pontszámai, 2012–2022.

Forrás: TI (2023: 12) [25].

Jól látható, hogy az ország korrupció elleni teljesítményének a megítélése az elmúlt évtizedben folyamatosan romlott. Magyarország 2022-ben 42 pontot szerzett és ezzel a 180 országot vizsgáló felmérés 77. helyén végzett. Világviszonylatban Magyarország egy közepesen korrump országnak tekinthető, azonban az Európai Unióban változatlanul a leginkább korrumpnak érzékelt tagállamok közé tartozunk. Magyarország 2017–2022 közötti korrupció érzékelhetőségének a pontszámát és a rangsorban elfoglalt helyét az alábbiakban láthatjuk:

7. táblázat. Magyarország CPI pontszámai és helyezései 2017–2022 között

2017	2018	2019	2020	2021	2022
pontszám: 45	pontszám: 46	pontszám: 44	pontszám: 44	pontszám: 43	pontszám: 42
helyezés: 66.	helyezés: 64.	helyezés: 70.	helyezés: 69.	helyezés: 73.	helyezés: 77.

Forrás: TI (2023: 11) [26] alapján Oláh (2022: 31) és Kovács szerkesztése.

Adódik a kérdés, hogy a korrupció megelőzhető-e? A válasz, igen. Ennek egyik eszköze az integritás, aminek célja a korrupciómegelőzés és a közigazgatás eredményes működése. „Az integritás a közigazgatásban olyan működési módot jelent, amely lehetővé teszi, hogy a közigazgatás és a közigazgatási szervezet a ráruházott hatalmat és erőforrásokat a hivatalosan elfogadott és igazolt közérdek megvalósítására eredményesen használja.” [27]

Európai Unió eljárás keretében az Országgyűlés 2022. november 4-én megalapította az Integritás Hatóságot. [28] A Hatóság felelős az Európai Unió költségvetését érintő bármely szabálytalanság vagy csalás kivizsgálásáért a pénzgazdálkodásával kapcsolatban. Korrupciót, illetve összeférhetlenséget megelőz, felderít, majd orvosol, valamint az EU politikáinak meg nem felelését is kezeli. Ezenkívül a Hatóság gondoskodik arról, hogy az Európai Unió költségvetése védve legyen az olyan kockázatokkal szemben, mint például a pénzügyi csalás. „A Hatóság az európai uniós költségvetési források felhasználásának ellenőrzéséről szóló 2022. évi XXVII. törvény rendelkezései alapján ellátja az abban meghatározott elemző, javaslattevő, vizsgálati és közigazgatási hatósági jogkörben meghatározott, valamint ellenőrzési feladatait, továbbá a részére törvényben előírt egyéb feladatokat.” [29]

(A cikk 2. része a következő lapszámban jelenik meg.)

[26] Ibid.

[27] Lentner Csaba (Szerk.) (2015): Integritás, mint a korrupciómegelőzés eszköze a közigazgatásban. *Polgári Szemle*. Budapest: Polgári Szemle Alapítvány. 11., (4–6.). P. 362. <https://polgariszemle.hu/images/content/pdf/psz_2015_4-6.szam.pdf>

[28] Integritás Hatóság: autonóm államigazgatási szervként működő, fejezetet irányító szervei jogosultságokkal bíró központi költségvetési szerv.

[29] Európai Támogatásokat Auditáló Főigazgatóság: Integritás Hatóság. <<https://eutaf.kormany.hu/integritas-hatosag>>

Galéria

Sóti István fotói

